

Artikkeli

Kikkelikortista vieraslajeihin

Huumoriskandaalit suomalaisessa politiikassa 1990–2020

Huumori on elimellinen osa nykyaikaisia medioituneita poliittisia valtakamppailuja. Ajoittain huumori itsessään politisoituu, kun siitä tulee julkisten kiistojen kohde. Tällöin on kyse huumorikohuista tai huumoriskandaaleista. Selvitämme artikkelissa, kuinka huumoriskandaalit ovat osallistuneet kansalliseen poliittiseen julkisuuteen kolmen viimeisen vuosikymmenen aikana Suomessa. Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Yleisradion arkistoista tekemämme määrällisen kartoituksen perusteella Suomessa esiintyi vuosina 1990–2020 kaikkiaan 26 kansallisen tason huumoriskandaalia, joita käsiteltiin valtakunnallisessa julkisuudessa vähintään viiden päivän ajan. Skandaalien määrä kasvoi eksponentiaalisesti: 1990-luvulla niitä oli vain kaksi, 2010-luvulla jo 16. Kolmen huumoriskandaalin tarkempi laadullinen analyysi eri vuosikymmeniltä osoittaa, että skandaalit kertovat sekä poliittisessa ja mediaympäristössä että yhteiskunnan moraalijärjestyksessä tapahtuneista muutoksista. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa skandaalit liittyivät usein suosittujen TV-satiirien törmäymiseen politiikan perinteiden kanssa. 2000-luvun lopulta sosiaalinen media on nivoutunut huumoriskandaaleihin. 2010-luvulla monet skandaalit liittyvät radikaalioikeiston vähemmistöpilkan ja tarkentuneiden moraalikoodien yhteentörmäykseen.

AVAINSANAT: huumori, skandaali, politiikka, satiiri, populismi

Huumori on elimellinen osa nykyaikaisia medioituneita poliittisia valtakamppailuja, mikä näkyy vaikkapa meemeissä, poliitikkojen hauskoissa Instagram-päivityksissä ja piikikkäissä televisiosatiireissa. Poliittista huumoria käytetään muun muassa huomion herättämiseen, kritiikkiin ja kansalaisten aktivointiin (ks. Chattoo ja Feldman 2020; Koivukoski 2022; Young 2020). Ajoittain myös huumori itsessään politisoituu, kun siitä tulee julkisten kiistojen kohde. Tässä artikkelissa esitämme, että tällöin on kyse huumorikohuista tai huumoriskandaaleista. Huumorikohuja on tutkittu jonkin verran (esim. Dahl 2021; Kolehmainen 2015; Kuipers 2011), mutta analyysit keskittyvät joko yhteen tapaukseen (Kolehmainen 2015; Kuipers 2011) tai yhteen teemaan, kuten maahanmuuttoon (Dahl 2021) tai uskontoon (Basu 2014). Tässä tutkimuksessa laajennamme näkökulmaa ja selvitämme,

kuinka huumoriskandaalit ovat osallistuneet kansalliseen poliittiseen julkisuuteen kolmen viime vuosikymmenen aikana Suomessa.

Poliittisten skandaalien tutkimuksesta on muodostunut oma tutkimusalueensa sitä mukaa kun skandaalit ovat yleistyneet (esim. Brenton 2013). Tutkijat eivät kuitenkaan ole yksimielisiä skandaalien merkityksestä. Skandaaleja voidaan pitää turhanaikaisina tapahtumina, jotka vievät huomion politiikan tärkeistä aiheista, kuten päätöksenteosta. Toisaalta skandaalit voivat toimia keskeisenä vallan kontrollikeinona, joka auttaa politiikkaa uudistumaan. Esimerkiksi Suomessa Nuorisosäätiön toiminnasta vuonna 2008 syntynyt ”vaalirahakohu” sai lopulta aikaan vaalirahoituksen sääntelyä ja rahoituksen taustoja tehtiin läpinäkyvämmäksi (ks. Kantola 2011). Skandaaleita onkin hyvin monenlaisia. Skandaaleissa käydään myös aina keskustelua siitä, mikä on normien mukaisesti hyväksyttävää, joten niitä voi pitää eräänlaisina yhteiskunnassa vallitsevien moraalikoodien indikaattoreina (ks. Thompson 2000). Näin on myös huumoriskandaalien kohdalla (Kuipers 2011).

Pohjoismaita pidettiin pitkään ”skandaalivapaana vyöhykkeenä”, mutta viimeistään 1990-luvulla poliittiset skandaalit rantautuivat kunnolla myös Pohjolaan (Allern ym. 2012, 29). 2000-luvulla niiden määrä suorastaan räjähti mediajulkisuudessa (Pollack ym. 2018). Ilmiselvä syy muutokseen oli pohjoismaisen median muuttuminen aiempaa markkinavetoisemmaksi, uutiskilpailun kiristymisen ja näin ollen politiikan ja median suhteiden jännittyminen. Samalla politiikka avautui, kun markkinaliberalismi valtasi alaa pohjoismaisissa demokratioissa. Vertailevissa tutkimuksissa kävi myös ilmi, että perinteisten poliittisen vallan väärinkäyttöön ja taloudellisiin sotkuihin liittyvien skandaalien ohessa erityisesti poliitikkojen epäasialliseen puheeseen ja käyttäytymiseen liittyvät skandaalit lisääntyivät (Allern ja Pollack 2016, 157). Tällaiset skandaalit kytkeytyivät ennen muuta Pohjoismaissa hyvin menestyneisiin oikeistopopulistisiin puolueisiin, joiden edustajien maahanmuuttajia tai muita vähemmistöjä loukkaavat kommentit tai flirttailu äärioikeistolaisten järjestöjen kanssa saivat aikaan laajaa julkista paheksuntaa (Herkman 2018).

Populistit hyödyntävät poliittisessa viestinnässään usein huumoria (Sakki ja Martikainen 2021; Wagner ja Schwarzenegger 2020). Huumori ei kuitenkaan ole populistien yksinoikeus, eivätkä huumoriin liittyneet skandaalit ole Suomessa aina kytköksissä populistisiin poliittikkoihin. Tässä artikkelissa tutkitaankin huumorin roolia suomalaisissa poliittisissä skandaaleissa laajemmin ja selvitetään, minkälaisiin aiheisiin huumoriskandaalit ovat Suomessa liittyneet viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Koska sekä skandaaleissa että huumorissa käydään rajanvetoa erilaisista normeista ja moraalikoodeista, uskomme että huumoriskandaalien avulla pääsemme käsiksi myös suomalaisen moraalii-ilmaston muutoksiin tavalla, joka kytkeytyy mediamaiseman ja politiikan suhteisiin. Tarkemmin kysymme tässä artikkelissa, minkälaisia huumoriskandaaleja Suomessa on esiintynyt vuosina 1990–2020, kuinka huumoriskandaalit ovat liittyneet suomalaiseen politiikan julkisuuteen ja mitä huumoriskandaalit kertovat laajemmin yhteiskunnallisista muutoksista.

Tarkastelemme seuraavaksi huumoriskandaalin käsitettä poliittisiin skandaaleihin ja huumoriin liittyvän teorian avulla. Sen jälkeen esittelemme kartoituksen kansalliseen julkisuuteen nousseista huumoriskandaaleista Suomessa vuosina 1990–2020. Kartoituksen perusteella valitsemme laadullisen analyysin kohteeksi kolme skandaalia, jotka mielestämme edustavat kyseisen vuosikymmenen tyypillistä huumoriskandaalia ja samalla heijastavat ajankohdan moraalisia kamppailuja. Keskitymme erityisesti politiikkaan liittyviin huu-

moriskandaaleihin, koska niiden yhteiskunnallinen merkitys on huomattava. Analyysimme tulokset mukailevat aiemman skandaalitutkimuksen ajatusta poliittisen ja mediaympäristön ”notkistumisesta” (Kantola 2011) mutta osoittavat myös tarkempia, kulloiseenkin yhteiskunnalliseen kontekstiin liittyviä erityispiirteitä, joista oikeistopopulismien vahvistuminen ja haaste puoluepolitiikalle on kenties keskeisin tällä vuosituhanella. Samaten mediaympäristön muutos 1990-luvun viihdetelevision kulta-ajasta ja siihen liittyvistä kohuista 2010-luvun sosiaalisen median aikakaudelle näyttelee merkittävää roolia huumoriskandaalien kehityskaareissa.

Huumoriskandaalin anatomia

Huumoriin liittyviin kohuihin ja kiistoihin voi nykyään törmätä lähes päivittäin sosiaalisen median alustoilla, mutta kansalliseen julkisuuteen kohut yltävät harvemmin. Skandaalitutkimuksessa onkin erotettu toisistaan pienemmät kohut ja varsinaiset skandaalit. Kohut ovat yleensä lyhytkestoisia ja tarkemmin paikantuneita tapahtumia kuin skandaalit, jotka saavat edellisiä laajempaa julkisuutta ja joiden mainehaitta ja seuraukset kohun kohteelle ovat yleensä vakavampia (Thompson 2000, 25–27). Skandaaleita voi pitää valtakunnallisina mediatapahtumina, koska niissä tapaus nähdään yhteisössä yleensä laajamittaisesti kuohuttavana. Skandaalitutkimuksessa onkin määritelty erityinen kansallisen tason skandaali, joka saavuttaa laajakestoista ja valtakunnallista julkisuutta, erotuksena pienemmistä ja paikallisemmista kohuista (Allern ym. 2012, 31). Toki julkisessa kielenkäytössä kohuista ja skandaaleista saatetaan puhua synonyymeinä.

Keskitymme tässä tutkimuksessa erityisesti kansallisen tason huumoriskandaaleihin. Tällä vuosituhanella on nähty myös joitakin kansainvälisiä huumoriskandaaleja (Kuipers 2011), joissa huumoriin liittyvä kohu on saavuttanut lähes maailmanlaajuista julkisuutta, kuten esimerkiksi tanskalaisessa *Jyllands-Posten*-lehdessä julkaistuista Muhammed-pilakuvista vuonna 2005 alkanut liikehdintä sekä pariisilaiseen *Charlie Hebdo* -pilalehteen vuonna 2015 tehty terrori-isku. Tällaisissa skandaaleissa poliittiseen huumoriin liittyvä rajojen koeteleminen laajenee uskonnollisen fundamentalismin ja sananvapauden tai jopa maallistuneiden ja uskonnollisten yhteiskuntien väliseksi konflikteiksi (ks. Eide, Kunelius ja Phillips 2008). Kansainväliset huumoriskandaalit ovat luonnollisesti yleensä myös kansallisen tason skandaaleja.

Nykyisessä hybridissä mediaympäristössä sosiaalisella mediallyllä on tärkeä rooli skandaalien synnyssä ja etenemisessä (Laaksonen ja Pöyry 2018; Zulli 2021). Voi kuitenkin väittää, että noustakseen valtakunnalliseksi skandaali tarvitsee edelleen journalistisen median aktiivista roolia, koska nimenomaan media kytkee kohun yhteiskunnallisiin instituutioihin. Suomessa uutismediaan myös luotetaan edelleen paljon sosiaalista mediaa enemmän (esim. Matikainen ym. 2020), mikä korostaa sen roolia skandaalien paljastajana ja raportoijana. Hybridissä mediaympäristössä uutismedia ja sosiaalinen media ruokkivat ja täydentävät toisiaan sykleittäin poliittisen viestinnän keskeisissä tapahtumissa, kuten julkisissa skandaaleissa (ks. Chadwick 2013; Zulli 2021).

Nykyaikaiset skandaalit ovat hyvin mediavetoisia tapahtumia: nimenomaan median markkinoituminen, viihteellistyminen ja journalistinen kilpailu skuupeista tekivät julkisista

skandaaleista arkipäivää viime vuosituhanen jälkipuolella (Lull ja Hinerman 1997). Tämä pätee myös Pohjoismaihin, joita pidettiin pitkään ”skandaalivapaana vyöhykkeenä” mutta joissa skandaalit alkoivat niin ikään yleistyä erityisesti 1990-luvulla median kaupallistumisen ja avautumisen vanavedessä (Allern ym. 2012, 29). Toki myös Suomessa nähtiin joitakin valtakunnallisia poliittisia skandaaleja jo 1970- ja 1980-luvuilla, mutta 2000-luvun vaalirahakohua tutkineet Kantola ja Vesa (2011, 43) havaitsivat, että myös Suomessa laajaa näkyvyyttä saaneet skandaalit yleistyivät erityisesti tämän vuosituhanen alussa.

Skandaalit ovat medioituneita tapahtumia, joissa media paljastaa jonkin normirikkomuksen ja saa aikaan suurta julkista paheksuntaa. Usein tekijä kiistää rikkomuksen, mutta media tukee paljastusta lisätodisteilla. Tämä kieltämiseen liittyvä ”toisen asteen normirikkomus” (*second order norm transgression*) on usein skandaalin kannalta jopa alkuperäistä rikkomusta tärkeämpi, koska se tekee kohteesta valehtelijan ja moraalisesti entistä arveluttavamman (Ekström ja Johansson 2008, 71). Skandaalissa keskeistä onkin kamppailu skandaalin kohteena olevan henkilön nauttimasta luottamuksesta, jonka menetys on skandaalin keskeisin seuraus (Thompson 2000, 245–255). Skandaalin vaikutukset voivat olla kohteelle vakavia. Maineen menetys on välittömän haitta, mutta tapauksesta riippuen skandaali voi johtaa aseman menetykseen tai jopa rikosoikeudellisiin sanktioihin. Toisaalta osa poliittisista toimijoista elää skandaaleista ja kohuista. Esimerkiksi Silvio Berlusconi ja Donald Trumpin poliittiset urat ovat olleet skandaalinkäryisiä, ja kohuihin on ajoittain liittynyt myös huumori – oli sitten kyse poliitikkojen omista vitsailuista tai heihin kohdistuneesta satiirista (Molé 2013).

Skandaalit tekevät myös näkyväksi kulloinkin vallalla olevan moraalijärjestyksen. Filosofin Charles Taylorin (2004) mukaan moraalijärjestys (*moral order*) on keskeinen tekijä yhteiskuntien rakentaessa itsestään kuvitelmia toiminnallisina yhteisöinä. Länsimaissa moraalijärjestys on pohjautunut pitkälti kristinuskoon, mutta yleisen maallistumisen, kaupallistumisen ja yksilöllistymisen myötä arvot ja hyväksytyt käyttäytymisen rajat ovat olleet liikkeessä. Huumoriskandaalit heijastavat osaltaan näitä moraalijärjestyksen painotuksissa tapahtuvia muutoksia.

Skandaalitutkimuksen pioneerin, brittisosioologi John B. Thompsonin (2000, 120–123) mukaan poliittisista skandaaleista voidaan erottaa kolme päätyyppiä: valta-, talous- ja seksiskandaalit. Näiden lisäksi Ekström ja Johansson (2008) määrittivät erityisen ”puheskandaalin”, jossa keskiössä on poliitikon julkisen esiintymisen aiheuttama kohu. Pohjoismaisessa skandaalikartoituksessa havaittiinkin, että 2000-luvulla Pohjolassa lisääntyivät erityisesti skandaalit, jotka saivat alkunsa poliitikkojen epäasiallisesta puheesta tai käyttäytymisestä (Allern ym. 2012, 36). Herkman (2016; 2018) liitti tutkimuksessaan tällaiset skandaalit oikeistopopulististen puolueiden kasvaneeseen suosioon, koska merkittävä osa 2010-luvun alun skandaaleista kytkeytyi Suomessa perussuomalaisiin ja Ruotsissa ruotsidemokraatteihin. Populistiskandaaleissa myös huumorilla on usein ollut keskeinen rooli.

Huumoriskandaalien taustalla ovat usein ihmisten erilaiset käsitykset siitä, mitä ylipäänsä pidetään huumorina. Suositun teorian mukaan huumori perustuu jonkin epätyyppillisyyden tai inkongruenssin havaitsemiseen (esim. Martin ja Ford 2018). Humoristisessa viestinnässä käytetään toistuvasti erilaisia tunnistettavia kielellisiä ja audiovisuaalisia tekniikoita kuten metaforia, liioittelua, ironiaa, yllättäviä viittauksia, sanaleikkejä ja antropomorfismia rakentamaan koomisia inkongruensseja. Silti eri sosioekonomisilla ryhmillä on poikkeavia käsityksiä siitä, millaista on hyvä ja huono huumori (Kuipers 2015). Niinpä eri

henkilöt voivat arvottaa samoja humoristiseksi tarkoitettuja esityksiä hyvin eri tavoin. Huumoriskandaaleissa onkin tavallista, ettei osa keskustelijoista pidä kohuttua esitystä ollenkaan huumorina sen loukkaavuuden tai mauttomuuden vuoksi. Ihmiset eivät välttämättä edes tunnista toisten yrityksiä hauskuuttaa, sillä huumorin – eteenkin ajankohtaissatiirin – tulkinta voi edellyttää kontekstuaalista taustatietoa. Monitulkintaisuudella leikkitelevän huumorin keinot, kuten ironia, sarkasmi ja parodia, ovat erityisen alttiita ristiriitaisille tulkinnoille, mikä näkyy myös joissakin suomalaisissa huumoriskandaaleissa.

Huumoriin liittyvät julkiset kohut noudattavat paljolti skandaalin yleistä kaavaa. Niissä on kuitenkin erityispiirteitä, jotka erottavat huumoriskandaalit perinteisistä skandaaleista. Ensinnäkin huumoriskandaali ei välttämättä tarvitse journalistien median tekemää paljastusta, koska närkästystä herättävä huumoriteko on yleensä alun alkujaan esitetty mediajulkisuudessa. Toiseksi huumoriskandaalin normirikkomus liittyy itse huumoriin tai sen käyttämiseen kyseenalaisessa yhteydessä – ei perinteisiin skandaalin aiheisiin, kuten vallan väärinkäyttöön, taloussotkuihin tai henkilökohtaisen elämän ihmissuhde- ja seksiseikkailuihin. Sosiologi Giseline Kuipers (2011) tarkoittaakin huumoriskandaaleilla julkisia koluja ja kiistoja, joissa taitetaan peistä nimenomaan siitä, mikä on huumorin tai satiirin nimissä hyväksyttyä ja mikä ei. Huumoriskandaaleissa kamppaillaan siis ennen muuta kulttuurisista – ja joskus myös juridisista – normeista.

Sosiaaliset ryhmät uskontokunnista puolueisiin ja nettiyhteisöihin ovat naureskelleet toisille ryhmille aina. Riippuu kuitenkin yhteiskunnallisesta kontekstista, kuinka rajua pilkka on, millaista suosiota se saa ja kuinka herkästi se synnyttää julkisen kohun (Koivukoski 2022, 37–39, 42–43). Huumorikohut käsittelevät usein jo yhteiskunnassa valmiiksi politisoituneita tai arkoja aiheita, kuten maahanmuuttoa, uskontoa, sukupuolta ja seksuaalisuutta (Basu 2014; Dahl 2021; Kuipers 2011). Lisäksi huumorikohun keskeisinä osapuolina on usein tunnettuja henkilöitä, kuten poliitikkoja, taiteilijoita, toimittajia tai sosiaalisen median vaikuttajia.

Huumorin rooli huumoriskandaaleissa vaihtelee. Joissain tapauksissa kohuttu sisältö on selvästi kehystetty huumoriksi, satiiriksi tai ironiaksi tekijöiden toimesta jo etukäteen. Näin on esimerkiksi skandaaleissa, jotka liittyvät suosittuihin tv-satiireihin, pilakuviin tai stand up -komiikkaan: mielensä pahoittaneet tietävät, että tekijöiden tarkoitus on ollut olla satiirinen, mutta heidän mielestään huumori on ylittänyt hyvän maun ja/tai moraalit rajat. Muhammed-pilakuvaskandaali 2005–2006 on tästä hyvä esimerkki. Joissain huumoriskandaaleissa kohuttuja tekoja tai puheita taas puolustetaan *jälkikäteen* ”huonona huumorina”, kuten esimerkiksi kansanedustaja Juha Mäenpään (ps) vieraslajipuhe-tapauksessa Suomessa 2019–2020. Tällöin ei ole aina selvää, onko huumorikohu tarkoituksella aiheutettu provokaatio vai onko se vahinko. Lisäksi joissakin skandaaleissa humoristisuus ja ironia on peitetty tarkoituksella siten, että vain osa vastaanottajista osaa tulkita ne alun perin huumoriksi (ks. Koivukoski 2022, 37). Esimerkiksi jotkut performanssitaitelijat ja aktivistit, kuten Sacha Baron Cohen ja Yes Men -ryhmä, ovat erikoistuneet tempauksiin, joiden satiirinen tarkoitus paljastetaan suurelle yleisölle vasta jälkikäteen.

Analyttisesti on tärkeä pyrkiä erottamaan huumorikohut ja -skandaalit muusta ajankohtaishuumorista, sillä nykyään lähes jokaisesta merkittävästä uutistapahtumasta naljailaan ja meemeillään sosiaalisessa mediassa. Huumoriskandaaleissa humoristinen lausuma tai teos on kuitenkin itse skandaalin lähteenä, tai kohuttua puhetta tai tekoa perustellaan jäl-

kikäteen vain rankkana tai epäonnistuneena huumorina. Aina ajankohtaishuumorin ja huumorikohujen erottelu ei ole helppoa, sillä huumorikohut ruokkivat myös itse julkista irvailua ja meemejä.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimme huumoriskandaaleja sekä määrällisen kartoituksen että laadullisen syväanalyysin avulla. Aloitimme tutkimuksen selvittämällä, kuinka paljon ja minkälaisia huumoriskandaaleja Suomesta löytyy vuosina 1990–2020. Huumoriskandaaleja etsittiin *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* Päivälehdien museon arkistotietokannoista sanahauilla, jotka sisältävät huumoriin ja skandaaleihin liittyviä synonyymeja. Ensin tarkastelimme ennalta tunnetuista huumorikohuista (kuten vuoden 1990 kikkelikortista ja SAK:n vaalimainoksesta vuonna 2007) käytyä kirjoittelua, minkä pohjalta tunnistimme sanoja, joita yleensä käytetään skandaalien yhteydessä (esim. kiista, kohu, jupakka, skandaali). Tämän jälkeen teimme arkistohakuja erilaisilla hakusanayhdistelmillä (kuten ”huumor*”, ”vitsi”, ”satiiri*” AND ”kohu” OR ”skandaali” OR ”jupakka” OR ”poru”). Hakua täydennettiin myös sanahauilla Yleisradion Metro-tietokannasta. Aineisto koostuu tällä tavoin löydettyihin huumoriskandaaleihin liittyvistä uutisista, pääkirjoituksista, ajankohtaisohjelmista, kolumneista ja mielipidekirjoituksista. Laadullisia tapausanalyysieja varten haimme täydentävää aineistoa *HS:n*, *IS:n* ja Yleisradion lisäksi myös muista suomalaisista medioista, kuten *Suomen Kuvalehdestä* ja maakuntalehdistä, jotka olivat osallistuneet skandaalijulkisuuteen (ks. liite 2).

Otimme mukaan vain eniten mediahuomiota saaneet tapaukset, jotka täyttivät pohjoismaisten poliittisten skandaalien tutkimuksessa vakiintuneen kansallisen skandaalin määritelmän, ja pienemmät huumoriin liittyvät kohut on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle. Kansallinen skandaali on noussut vähintään kahteen kansallisen tason mediaan ja sitä käsitellään julkisuudessa ainakin viiden päivän ajan (Allern ym. 2012, 31). Tapausta myös usein nimetään julkisesti skandaaliksi tai kohuksi. Ajallisen vertailun takia on tärkeää, että skandaalia on käsitelty valtakunnallisissa medioissa, kuten *Helsingin Sanomissa*, iltapäivälehdissä tai Yleisradion uutisissa pelkän sosiaalisen median lisäksi. Merkittävät skandaalit nousevat poikkeuksetta myös valtajulkisuuteen hybridissä mediaympäristössä, jossa poliittinen viestintä kiertää journalistisen uutismedian ja sosiaalisen median välillä (Chadwick 2013).

Osa tapauksista oli selkeitä kansallisen ja jopa kansainvälisen tason huumoriskandaaleja, jotka keräsivät valtavasti mediahuomiota useiden päivien ajan ja joihin palattiin vuosien jälkeen, kun tapaus sai uusia käännteitä. Tällaisia skandaaleja olivat esimerkiksi tanskalaisessa *Jyllands-Posten*-lehdessä julkaistujen Muhammed-pilakuvien aiheuttama kansainvälinen kohu 2005–2006 ja Jussi Halla-ahon sarkastisiin blogikirjoituksiin liittyvät oikeudenkäynnit Suomessa vuosina 2008–2012, joissa käytiin kamppailua myös sananvapauden, uskonnon ja etnisyyden välisistä suhteista. Osa huumorikohuista taas oli selvästi pienempiä ja yhteiskunnallisesti vähemmän merkittäviä, eivätkä ne päivän tai parin uutisoinnin perusteella täyttäneet kansallisen skandaalin määritelmää. Suurin osa kansallisen tason huumoriskandaaleista oli noin viikon tai kahden mittaisia ryöpsähdyksiä, jotka laantuivat, kun asialle oli saatu selkeä pääteipiste, esimerkiksi kohun kohteena oleva henkilö oli eronnut tehtävästään tai saanut julkiset nuhteet ja esittänyt anteeksipyyntönsä.

Edellä kuvatulla tavalla etsittyjä ja määriteltyjä kansallisen tason huumoriskandaaleja löytyi kaikkiaan 26 (=n). Näistä 15 eli reilu puolet liittyi suoraan tunnettuihin poliitikkoihin tai poliittiseen järjestelmään. Loput skandaaleista liittyivät esimerkiksi taiteilijoihin, viihde- tuotantoihin tai kansainvälisiin kohuihin. Keskityimme laadullisessa analyysissämme ennen muuta huumoriskandaaleihin, joissa on suora kytkentä suomalaiseen puoluepolitiikkaan, koska tällaisilla skandaaleilla on yleensä välitöntä yhteiskunnallista merkitystä. Määrällisessä luokittelussa mukana ovat kaikki 26 kansallista huumoriskandaalia.

Laadimme huumoriskandaalien luokittelua varten koodikirjan, jonka avulla kävimme aineiston läpi systemaattisesti. Luokittelun avulla pyrimme kuvaamaan jokaisen huumorikohun keskeiset toimijat, tapahtumat, seuraukset, teemat ja huumorin roolin kohussa. Tarkemmin koodauksessa luokiteltiin a) milloin huumoriskandaali alkoi ja sai päätöksen, b) oliko kyseessä kansallinen vai kansainvälinen huumoriskandaali, c) ketä tai keitä skandaalissa syytettiin ja mistä, d) kuka tai mikä oli huumorin kohde, e) ketkä olivat keskeisiä kohun osapuolia julkisuudessa (syytetyt tuomitsijat ja puolustajat), f) mitkä olivat kohun päätapahtumat (esinäytös, varsinainen skandaali, käännekohta ja loppunäytös), g) mitä seurauksia kohulla oli (huomautus, varoitus, irtisanominen, anteeksipyyntö, ei selviä seurauksia), h) mikä oli huumorin rooli skandaalissa (oliko kohuttu teko kehystetty selvästi huumoriksi etukäteen vai perusteltiinko tekoa jälkikäteen ”vain huumorina”), ja i) mihin teemaan tai aiheeseen skandaali liittyi (ammattimainen satiiri, etninen huumori, loukkaava kampanjointi, seksismi). Varsinaisen luokittelun lisäksi jokaisen huumoriskandaalin kohdalla teimme muistiinpanoja siitä, kuinka huumorikohua kuvattiin, analysoitiin ja kehystettiin mediassa.

Suomalaisten huumoriskandaalien määrällisen kartoituksen perusteella valitsimme tarkempaan laadulliseen tarkasteluun kolme skandaalia, jotka edustivat kunkin vuosikymmenen tyypillistä (puolue)politiikkaan liittyvää kansallista huumoriskandaalia. Ensimmäinen tapaus liittyy televisiossa vuosina 1993–2001 esitettyyn suosittuun poliittiseen satiiriin *Ilta-lypsyn* (Yle TV1), jonka parodiasta silloinen presidentti Martti Ahtisaari ja tämän puoliso Eeva Ahtisaari narkästyivät vuonna 1999. Toinen skandaali sai alkunsa Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön SAK:n vuonna 2007 julkaisemasta eduskuntavaalimainoksesta, jossa yritettiin provosoivan huumorin avulla kannustaa työntekijäjärjestöjen jäseniä äänestämään. Kolmas tapaus puolestaan liittyy perussuomalaisten silloisen kansanedustajan James Hirvisaaren vieraan eduskunnassa ”vitsinä” tekemään natsitervehdykseen vuonna 2013. Tapauksiin liittyvistä media-aineistoista tehtiin järjestelmällinen sisällönanalyysi yllä kuvatun koodikirjan avulla. Kyseiset tapaukset kertovat myös yleisemmällä tasolla suomalaisessa yhteiskunnassa, moraalijärjestyksessä ja mediaympäristössä kolmen viime vuosikymmenen aikana tapahtuneista muutoksista.

Huumoriskandaalit suomalaisessa julkisuudessa 1990–2020

Aiempi skandaalitutkimus on osoittanut, että Suomessa nähtiin 1970-luvulla vain neljä kansallista talouteen tai politiikkaan liittyvää skandaalia, mutta 1980-luvulla niitä esiintyi keskimäärin miltei vuosittain ja 1990-luvulla jo kaksi per vuosi (Allern ym. 2012, 35; Kantola ja Vesa 2011, 43). 1980-lukua onkin pidetty vuosikymmenenä, jolloin poliitikkojen ja

toimittajien varsin kiinteät suhteet alkoivat Suomessa rakoilla ja journalismi toimia aiempaa ärhäkämmin politiikan vahtikoirana (Aula 1991). Suhteiden muutoksista kertoo sekin, että presidentti Mauno Koivisto nimitti toimittajia ”sopuleiksi” ja pääministeri Kalevi Sorsa 1980-luvun Suomea ”infokratiaksi” (Pernaa ja Railo 2006, 37–45). 1980-luvun alussa kohistiin myös *Helsingin Sanomien* politiikan toimituksen salanimellä julkaisemasta teoksesta *Tammieniemen pesänjakajat* (1981), jossa puitiin satiirisesti suomalaisten poliitikkojen taustoja ennennäkemättömällä tavalla presidentti Kekkosen valtakauden lopussa (Zareff 2020, 84–85).

Yksittäisiä huumorikohuja on toki ollut tätä aiemmin. Esimerkiksi Kari Suomalaisen Neuvostoliiton johtoa nälvivä ja Ilja Repinin kuuluisaa maalausta mukaileva pilakuva ”Volgan lautturit” aiheutti kansainvälisen skandaalin jo vuonna 1958. Aloitimme kansallisten huumoriskandaalien systemaattisen kartoituksen kuitenkin 1990-luvulta, jolloin mediaympäristö muuttui Suomessa selvästi aiempaa markkinavetoisemmaksi ja skandaalit ylipäättään yleistyivät: kaksi valtakunnallista kaupallista tv-kanavaa aloitti tuolloin toimintansa ja viihdelehdistö toimi aktiivisesti niiden rinnalla (ks. Herkman 2005). Näin ollen myös huumoriskandaalien määrä alkoi oletetusti kasvaa 1990-luvulla.

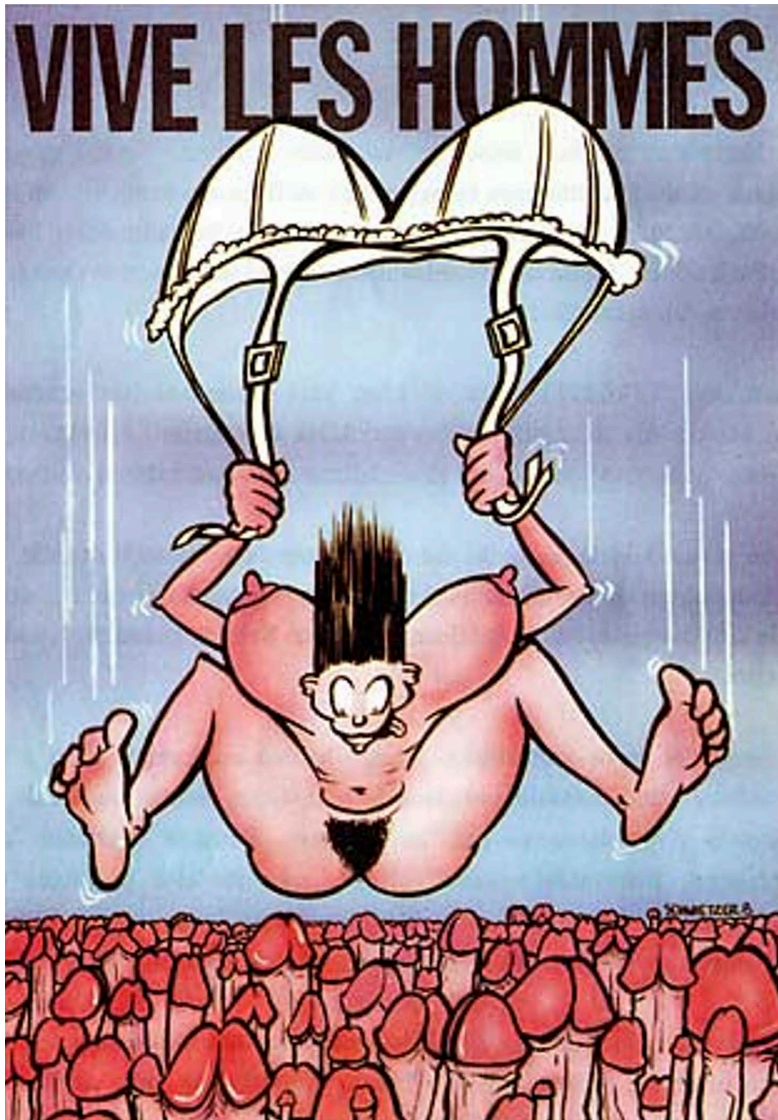
Kartoituksemme osoittaakin vastaavaa kasvua kansallisten huumoriskandaalien määrässä 1990-luvulta 2020-luvulle kuin poliittisten skandaalien yleinen lisääntyminen Suomessa (ks. taulukko 1 ja liite 1). 1990-luvulla selkeitä kansallisen tason huumoriskandaaleja oli kuitenkin vasta kaksi: kikkelikortin aiheuttama laaja kohu heti vuosikymmenen alussa ja presidentti Martti Ahtisaaren ja hänen puolisonsa Eeva Ahtisaaren julkinen loukkaantuminen *Italypsy*-tv-satiirista (Yle) vuosikymmenen lopussa. 1990-luvulla nähtiin pari muutakin televisioon liittyvää kohua, kun kokoomuksen kansanedustaja ja ministeri Pertti Salolainen ja hänen puolisonsa loukkaantuivat *Hyvät herrat* -satiiriohjelman (MTV3) heihin liittämistä juoruista vuonna 1994, ja vuotta aiemmin Jouko Turkan ohjaama poliisisarjaparodia *Kiimaiset poliisit* (Yle) herätti laajaa julkista närää eduskuntaa myöten. Jälkimmäistä ei voi kuitenkaan pitää selkeänä huumoriskandaalina, ja ensin mainittu ei puolestaan laajentunut selvästi kansalliselle tasolle.

Taulukko 1. Kansalliset huumoriskandaalit Suomessa 1990–2020

	Huumoriskandaalit	Huumorin kohteena poliitikko tai puolue	Huumorin kohteena identiteetti (etnisyys, sukupuoli, seksuaalisuus, uskonto)	Huumorin kohteena joku muu tai epäselvä kohde	Huumori selityksenä
1990-luku	2	1	1	-	1
2000-luku	8	4	4	-	1
2010-luku	16	1	9	6	7
Yhteensä	26	6	14	6	9

Eräänlaisena huumoriskandaalien lähtölaukauksena voidaan pitää vuonna 1990 nousutta ”kikkelikorttitapausta”. Se sai alkunsa, kun kävi ilmi, että miespuoliset ammattijärjestöjen johtajat olivat lähettäneet nimimerkillä Tupolevin veljekset eduskunnan tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkijalle Marianne Laxénille rивon kortin, jossa nainen laskeutuu rintaliivit laskuvarjonaan ja jalat levällään penismereen (ks. kuva 1). Kortin ranskankielinen teksti juhlisti miehiä (*”Vive les hommes”*). Yli 4 000 allekirjoituksen kansalaisadressi vaati kortin lähettäjien eroa, mutta STTK:n entinen puheenjohtaja ja silloinen valtakunnan-sovittelija Jorma Reini oli ”veljeksistä” ainoa, joka esitti asiasta julkisen anteeksipyyntöön mediassa.

Kuva 1. Järjestöpomojen ”kikkelikortti” kirvoitti skandaalin 1990-luvun alussa.

1990-luvun kuluessa internetin kotikäyttö lisääntyi Suomessa voimakkaasti, mutta vuosikymmen oli selkeästi televisiojulkisuuden valta-aikaa, jolloin televisionkatseilu rytmitti suomalaista arkea (ks. Kortti 2007, 173–174, 364). Mediaympäristön markkinoitumisen myötä uudenlaiset politiikan satiiriohjelmat löysivät tiensä valtakunnallisille tv-kanaville (ks. Kolehmainen 2015; Zareff 2020), ja 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa huumoriskandaalit liittyivät usein näihin ohjelmiin. Uusissa tv-satiireissa, kuten *Hyvissä herroissa* (Kolmoskanava ja MTV3, 1990–1996), *Ilталыpsyssä* (Yle TV1, 1993–2001) ja *Frank Pappa Showssa* (Kolmoskanava ja MTV3, 1991–1994) sovellettiin postmodernia tyyliä, jossa ironia ja fiktiivisten ja oikeiden henkilöiden kanssakäyminen sekoittuivat (Kallioniemi ja Hantula 2021).

Poliitikot hyötyvät tv-satiireista, koska ne monipuolistavat heidän julkikuvaansa ja tekevät heistä kansalaisten silmissä usein helpommin lähestyttäviä (Coleman, Kuik ja Van Zoonen 2009; Gray 2009; Herkman 2010). Valtakunnalliseen satiiriin pääseminen saattaa myös tuntua hienolta, koska se viimeistään osoittaa, että poliitikko on saavuttanut merkittävän aseman. Toisaalta julkisen pilkan kohteena oleminen voi olla myös vaikeaa, mikä näkyi 1990-luvulla aiemmin mainituissa Salolaisen ja Ahtisaaren pariskuntien tapauksissa. Tässä suhteessa puhuttelevin kohu nähtiin kenties vuonna 2004, kun Ville Itälä syytti kokoomuksen puheenjohtajan paikalta erottuaan poliittista satiiria *Itse Valtiaat* (Yle TV1, 2001–2008) maineensa tahraamisesta (Kolehmainen 2015, 116). Itälän mukaan ohjelma söi hänen uskotavuuttaan, sillä hänet esitettiin siinä naiivina pikkupoikana (IS 4.3.2004).

Vuonna 2008 syntyi myös pieni kohu, kun eduskunnan silloisen puhemiehen Sauli Niinistön puoliso Jenni Haukio hermostui tv-satiiri *Presidentin kanslian* (Yle TV1, 2008–2011) heihin kohdistuvasta pilkasta ja otti yhteyttä Ylen kanavapäällikköön (Kolehmainen 2015, 115). Seuraavana vuonna syntyi suurempi kohu, kun Sauli Niinistö rinnastettiin ohjelmassa pedofiili Jammu Siltavuoreen, ja kansanedustaja Lyly Rajala (kok) kirjelmöi asiasta Ylen johtohenkilöille ja ohjelman tuottajille.

Televisio oli näkyvästi mukana muissakin 2000-luvun huumoriskandaaleissa, kuten sket-sisarjan *Manne-TV* (myöhemmin *Romano-TV*, Yle TV1, 2007) tapauksessa, jonka mahdollista rasistisuutta käsiteltiin korkeinta hallinto-oikeutta myöten. Vuosikymmenen ehdottomasti näkyvin huumoriin liittynyt skandaali oli tanskalaisessa *Jyllands-Posten*-lehdessä julkaisuista Muhammed-pilakuvista alkunsa saanut kansainvälinen mellakointi vuosina 2005–2006 (ks. Eide, Kunelius ja Phillips 2008; Kuipers 2011). Suomessa pilapiirtäjä Ville Ranta otti omalla sarjakuvallaan tapahtumiin kantaa ja sai aikaan kansallisen skandaalin vuonna 2006 (Ridanpää 2009). Vuosikymmenen kenties selkeimmän kansallisen huumoriskandaalin sai kuitenkin aikaan vuonna 2007 SAK:n tv-vaalimainos, jonka tarkoituksena oli kannustaa työväestöä äänestämään eduskuntavaaleissa. Mainoksessa yltäkylläisessä pöydässä mässäilevä Oiva Lohtanderin esittämä riistokapitalisti kiittelee ironisesti sitä, että ”työläiset eivät onneksi äänestä”. Työnantajaleiri ja porvaripuolueet tuomitsivat mainoksen hyvän maun vastaisena, ja se poistettiin levityksestä kohun saattelemana.

2000-luvun lopussa huumorikohujen painotus alkoi muuttua kansallismielisen populismin nousun ja sosiaalisen median leviämisen vanavedessä. Yksi vuosikymmenen vaihteen keskeisimmistä huumoriskandaaleista liittyi perussuomalaisten edustajaan Jussi Halla-ahoon. Halla-aho sai syytteen sarkastisista blogikirjoituksistaan, joissa hän pilkkasi maahanmuuttajia, islaminuskoisia ja näiden suomalaisia puolustajia vuonna 2008. Asian käsittely jatkui eri oikeusasteissa, kunnes Halla-aho tuomittiin korkeimmassa oikeudessa kiihottami-

sesta kansanryhmää vastaan ja uskonrauhan rikkomisesta vuonna 2012 (ks. Herkman 2016; myös Nikunen 2015).

Perussuomalaiset hallitsivat kansallisia huumoriskandaaleja vuoden 2011 eduskunta-vaalien jälkeen, kun puolue sai yllättävän vaalimenestyksen 19,1 prosentin äänisaaliilla. Puolueen kansanedustaja ja nykyinen europarlamentaarikko Teuvo Hakkarainen ”vitsaili” vuonna 2011, että homot ja somalit tulisi sijoittaa eristetylle saarelle, mikä aiheutti laajaa julkista paheksuntaa. Myös Halla-ahon ”leikillään” Facebookissa tekemä ehdotus, että eurokriisin runtelemaan Kreikkaan tulisi perustaa lakkoilijat kuriin laittava sotilasjunta, sai aikaan julkisen skandaalin vuonna 2011. Kansanedustaja James Hirvisaaren poliittinen avustaja Helena Eronen aiheutti kohun vuonna 2012 satiirisella blogitekstillään, jossa hän ehdotti maahanmuuttajille hihamerkkiä juutalaisten natsivainojen tapaan. Hirvisaari puolestaan synnytti itse skandaalin seuraavana vuonna, kun hänen vieraansa uusnatsi Seppo Lehto teki eduskunnassa natsitervehdyksen. Vaikka Hirvisaari piti tekoja huumorina, hänet erotettiin perussuomalaisista lokakuussa 2013.

Jotkut huumoriskandaalit liittyivät myös muihin puolueisiin, kuten keskustan kansanedustajan Mauri Pekkarisen (kesk) vitsailuun naisesiintyjän ”ryntäistä” Kuntaliiton seminaarissa vuonna 2011. Pääsääntöisesti poliitikkoihin liittyvät huumoriskandaalit liittyivät kuitenkin vuosina 2011–2013 perussuomalaisiin. Tämän jälkeen puolueeseen kytketyt huumoriskandaalit miltei katosivat julkisuudesta viideksi vuodeksi. Huumoriskandaalien keskiössä olivat esimerkiksi pariisilaiseen *Charlie Hebdo* -pilalehteen tehty terrori-isku vuonna 2015 tai saksalaisen satiirikon Jan Böhmermannin Turkin presidentistä Recep Tayyip Erdoğanista laatiman humoristisen runon aiheuttama kansainvälinen skandaali. Vaikka puolueen jäsenet olivat edelleen lukuisten skandaalien kohteina ja heitä tuomittiin muun muassa kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, skandaaleissa ei ollut mukana selkeitä huumorikytkentöjä (ks. Herkman 2016).

Perussuomalaisiin liittyvät huumorikohut näyttävät kuitenkin ponnahtavan pintaan jälleen 2019–2020, mikä liittyy toisaalta kevään 2019 aktiiviseen kampanjointiin eduskunta- ja EU-vaaleissa sekä muutoksiin puolueessa, kun Halla-aho kannattajineen oli noussut puolueen johtoon vuoden 2017 puoluekokouksessa. Esimerkiksi puolueen kansanedustaja Juha Mäenpää rinnasti eduskuntapuheessaan maahanmuuton ja haitalliset vieraslajit vuonna 2019 ja sai aikaan julkisen skandaalin, vaikka perussuomalaiset yrittivät nimittää puhetta huumoriksi. Poliisin esitutinnan jälkeen valtakunnansyyttäjä pyysi eduskunnalta lupaa asettaa Mäenpää syytteeseen kansanryhmää vastaan kiihottamisesta, minkä eduskunta lopulta eväsi kansanedustajien laajan syytesuojan takia. Myös perussuomalaisten eduskuntavaalien parodinen kampanjavideo *V niin kuin ketutus* herätti julkista keskustelua ja paheksuntaa keväällä 2019 (Sakki ja Martikainen 2021), mutta ei noussut kansallisen tason skandaaliksi.

Kaikkiaan kansalliset huumoriskandaalit liittyivät siten 1990-luvun jälkipuolella ja 2000-luvun alussa ennen muuta television huumoriohjelmiin, kuten poliittisiin satiireihin, joiden huumorin nähtiin koettelevan kansakunnan moraalijärjestystä. 2000-luvun kuluessa kansallisten huumoriskandaalien määrä kasvoi ja lähtökohdat monipuolistuivat. Esimerkiksi huumorin rajoja testaavat taiteelliset kokeilut ja poliittiset kampanjat aiheuttivat skandaaleja. 2000-luvun jälkipuolelta alkaen huumoriskandaalit näyttävät liittyneen enenevässä määrin oikeistopopulismin nousuun. Tämä näkyy myös skandalisoidun huumorin aiheissa:

vaikka kikkelikorttikohu oli jonkinlainen lähtölaukaus huumoriskandaaleille, selkeästi sukupuoleen liittyviä kansallisia huumoriskandaaleita on viimeisen 30 vuoden aikana ollut melko vähän. Sen sijaan vähemmistöihin ja erityisesti etnisyyteen liittyvä huumori on muodostunut keskeiseksi huumoriskandaalien lähteeksi 2000-luvun lopulta lähtien. Huumorin kohde skandaaleissa liittyi puoluepolitiikan sijaan yhä useammin identiteetteihin (ks. taulukko 1). Sosiaalisen median rooli skandaaleissa näyttää myös jatkuvasti vahvistuneen 2010-luvulle tultaessa.

Samalla kun oikeistopopulistisesta maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen pilkkaamisesta on tullut keskeinen huumoriskandaalien aihe, huumorista itsestään on muodostunut pikemminkin skandaalin selitys kuin lähtökohta. Tosin joissakin tapauksissa tämä on epäselvää johtuen oikeistopopulistisen viestinnän ”kaksoispuheen” strategiasta, jossa omissa porukoissa viestitään radikaalimmin kuin suurelle yleisölle (Mudde 2000, 168–169). Osassa perussuomalaisiin liittyneistä huumoriskandaaleista saattaa olla kyse siitä, että laaja yleisö ei tunnista esityksen huumoria lainkaan. ”Sehän oli vain vitsi!” -perustelu ei tällöin ole pelkkä jälkikäteen selitysyritys vaan aidon hämmästyksen ilmaus. Näissäkin tapauksissa skandaali kertoo kuitenkin huumorin transgressiivisuudesta ja esimerkiksi rasistisen vitsailun ja vallitsevien moraalikoodien yhteentörmäyksestä.

Syvennymme seuraavaksi analysoimaan tarkemmin kolmea kansallisen tason huumoriskandaalia, jotka mielestämme kuvaavat osuvasti skandaalien painopisteiden sekä mediaympäristön ja yhteiskunnallisen moraalijärjestyksen muutoksia Suomessa. Nämä skandaalit ovat Ahtisaaren pariskunnan närkästyminen *Italypsy*-tv-satiirista vuonna 1999, SAK:n julkista paheksuntaa herättänyt vaalimainos vuonna 2007 sekä perussuomalaisten kansanedustajan James Hirvisaaren vieraan, uusnatsi Seppo Lehdon, eduskunnassa vitsailuna tekemän natsitervehdyksen aiheuttama kohu vuonna 2013. Tapauksista eritellään keskeiset skandaalin osat esinäytös, varsinainen skandaali, käännekohta ja loppunäytös (Thompson 2000, 73), toimijat, normirikkomus ja seuraukset. Erityishuomiota kiinnitetään huumorin ja median rooleihin skandaalissa. Tällä tavoin uskomme pääsevämme paremmin käsiksi ajankohdan yhteiskunnallisiin muutoksiin – politiikkaan, mediaympäristöön ja moraalijärjestykseen.

Presidentti Martti Ahtisaaren närkästyminen *Italypsyyn* (1999)

Etenkin 1990-luvun jälkipuolella sekä 2000-luvun alussa huumoriskandaalit liittyivät usein television poliittisiin satiiriohjelmiin, jotka elivät Suomessa uutta kukoistuskautta (Zareff 2020, 48–60). Satiirit viljelivät yllättävän rajua, myös henkilökohtaisia ominaisuuksia pilkkaavaa huumoria, eikä siltä välttynyt edes kaudella 1994–2000 istunut presidentti Martti Ahtisaari, jota muun muassa Yleisradion *Italypsy* (1993–2001) pilkkasi varsin ronskisti (Zareff 2020, 151).

Kuva 2. Presidentti Martti Ahtisaari oli toistuvasti pilkan kohteena Ylen satiirisarja *Ittalypsyssä*.

Kuva: Yle kuvapalvelut.

Ahtisaarta ja hänen kilpailijaansa Elisabeth Rehniä roimittiin ohjelmassa jo presidentinvaalien alla vuonna 1994 muun muassa vertaamalla vaalikampanjoita suolen toimintaan ja ulostamiseen (IS 15.3.2019). Varsinaiseksi skandaaliksi pilkka kuitenkin ylti vasta Ahtisaaren presidenttikauden loppupuoliskolla, kun presidentti ja hänen puolisonsa Eeva Ahtisaari närkästyivät julkisesti *Ittalypsyn* heihin kohdistamasta ivailusta. Ohjelmassa pilkattiin muun muassa Ahtisaaren painoa sekä puhe- ja kävelytyyliä. Satiirinen pilkka kohdistui myös Ahtisaaren Eeva-puolisoon. Vuonna 1999 närkästys johti Ahtisaarten *Ittalypsyä* suorasti ja epäsuorasti arvosteleviin lausuntoihin, joita puitiin mediassa laajalti erityisesti touko–kesäkuussa (HS 12.5.1999; HS 4.7.1999; SK 24.6.1999; TS 29.6.1999).

Ahtisaarten syytöksiin vastasivat erityisesti toimittajat, jotka puolustivat *Ittalypsyn* oikeutta pilkata presidenttiä. Toimittajat kyllä myönsivät, että presidenttiä oli kohdeltu ohjelmassa ”alatyylisesti”, mutta painottivat, että satiirin sietäminen kuuluu tehtävänkuvaan ja ettei presidentin julkikuva riipu *Ittalypsystä* (HS 18.5.1999; HS 26.6.1999; HS 4.7.1999; TS 29.6.1999). *Turun Sanomien* pääkirjoituksen mukaan on selvää, että satiiri kohdistuu valtaapitäviin: ”Demokratia ei ole aikuisiässä, ellei se kestä hupia herroistaan [sic]” (TS 29.6.1999).

Skandaalin käännekohta nähtiin joulukuussa, kun presidentti vaati MTV:n itsenäisyyspäivähaastattelussa viihteentekijöitä pyytämään anteeksi ivailua häntä ja hänen vaimoaan kohtaan (IS 3.12.1999; IS 27.12.1999). *Ittalypsystä* anteeksipyyntöä ei kuulunut, mutta joulukuussa 1999 toisen presidentille irvailleen ajankohtaissatiirin *Uutisvuodon* (Yleisradio, 1998–2018) juontaja Peter Nyman pyysi anteeksi ohjelman alussa (IS 27.12.1999). Anteeksipyynnössä ei tosin yksilöity kenelle se oli osoitettu, joten se voidaan tulkita myös ironiaksi. Skandaali sulkeutui näiden anteeksipyyntöjen saattelemana viimeistään, kun Ahtisaari jättäytyi pois päivänpolitiikasta.

Ahtisaari ei hakenut jatkokaudelle vuoden 2000 presidentinvaaleissa. Hän oli kieltäytynyt SDP:n presidenttiehdokkaiden esivaalista huhtikuussa 1999 mutta jättänyt vielä portin

raolleen varsinaisiin vaaleihin. Tarja Halosen voitettua esivaalit toukokuun lopussa, Ahtisaari ilmoitti, ettei ole ehdokkaana enää toiselle kaudelle. On epäselvää, missä määrin satiirien pilkka vaikutti Ahtisaaren päätökseen olla hakematta toiselle kaudelle, mutta politiikan ulkopuolelta presidentiksi nousseelle ajankohdan laaja ja sensaatiohakuinen julkisuus oli koettelemus: Ahtisaaren mediasuhde muuttui virkakauden aikana myönteisestä kielteiseksi (Merikallio ja Ruokanen 2011). Näin kävi myös satiirin osalta. Vielä tammikuussa 1996 *Ilталypsy* oli presidentin mielestä ollut ”pirteä ja älykäs ohjelma viihdetarjonnan sektorilla” (KS 7.1.1996).

Skandaalilla ei ollut täysin selvää kaarta, vaan se jakautui usean kuukauden ajalle. Skandaalia käsiteltiin kuitenkin pitkällä ajanjaksolla useissa valtakunnallisissa medioissa, joten se täyttää hyvin kansallisen huumoriskandaalin kriteerit. Skandaalin esinäytöksenä (Thompson 2000, 73) voidaan pitää Eeva Ahtisaaren haastattelulausuntoja marraskuussa 1996, jolloin hän ilmaisi ensi kertaa loukkaantuneensa *Ilталypsy*n tavasta kuvata itseään (IS 27.11.1996). Varsinaisen skandaalin keskeiset toimijat olivat presidenttipariskunta ja median edustajat, jotka olivat törmäyskurssilla. Jotkut poliitikot ja asiantuntijat ottivat tapaukseen kantaa, mutta muita toimijoita skandaalissa oli vain vähän. Skandaali ei aiheuttanut oikeudellisia tai muita virallisia seurauksia: siinä oli kyse ennen muuta median ja politiikan piirien moraalisisesta törmäyksestä. Skandaalin suurin seuraus oli Ahtisaaren ilmaisema julkinen mielipaha ja pettymys, joka heijastui selvästi myös hänen poliittiseen uraansa.

Yhteiskunnallisesti skandaali kertoo ennen muuta median ja politiikan muuttuneista suhteista. Suuri osa 1990-luvulla politiikan huiputehtävissä palvelleista oli kokenut presidentti Kekkosen valtakauden ja ajanjakson, jolloin media oli vahvasti politiikan talutusnuorassa ja toimittajien ja poliitikkojen roolit selkeitä. Poliitiikan ja median suhteessa elettiin 1990-luvulla murroaika, kun ”korkean modernin” jäykät roolit ja ihanteet ”notkistuiivat” Suomen avauduttua ja liberalisoidutta (Kantola 2011). Vanhaan moraalijärjestykseen tottuneiden poliitikkojen ja uuden viihdejulkisuuden välille syntyi kamppailuja, joissa myös huumorilla oli keskeinen rooli.

Poliittisen mediaympäristön muutoksesta 1990-luvulle tultaessa kertoi konkreettisesti *Karjalaisen* päätoimittaja Pekka Sitarin kommentti, jossa hän maalailee, mitä olisi tapahtunut *Ilталypsy*jen tekijöille Urho Kekkosen aikana: ”Jos Kekkosen aikaan televisiosta tai radiosta olisi tullut vastaavanlaista, Yleisradiossa ja MTV3:ssa olisi iso luuta lakaissut melkoisen nipun isoja ja pieniä pomoja kilometritehtaalalle. Ja me olisimme lehdissä antaneet siunauksemme suursiivoukselle.” (HS:n 12.5.1999 mukaan.) Samaan aikaan kun poliittisen korrektiuden vaatimukset alkoivat suitsia esimerkiksi sukupuoleen ja etnisyyteen liittyvää loukkaavaa huumoria, tv-satiirin terä kohdistui enenevässä määrin poliittisiin päättäjiin, joille tällainen kohtelu oli uutta.

SAK:n mässäilevä porvari -vaalivideo (2007)

Eduskuntavaalien alla helmikuun lopussa 2007 SAK julkaisi mainostoimiston kanssa yhteistyössä toteutetun vaalivideon, jossa Oiva Lohtanderin esittämä ”ökyporvari” mässäilee ruualla, silittelee kuolleita eläimiä ja ilakoi, etteivät työläiset kuitenkaan äänestä (ks. kuva 3). Vaalivideo tehtiin tilanteessa, jossa suomalaisten äänestysinto oli laskenut järjestelmäl-

lisesti jo pari vuosikymmentä, ja etenkin vasemmistopuolueet kärsivät uskollisten äänestäjien kaikkoamisesta (Kantola 2011, 35). Videon tavoite oli havahduttaa ironian keinoin työväkeä vaaliuurnille.

Videota esitettiin television uutis- ja ajankohtaisohjelmissa sekä YouTubessa ennen varsinaisen mainoskampanjan alkua. Porvarivaikuttajat pöyristyivät mainoksesta, ja aiheesta nousi skandaali, jota puitiin runsaasti noin parin viikon ajan uutisissa, kommenteissa sekä pää- ja mielipidekirjoituksissa. SAK:n johto puolusti aluksi mainosvideota. Vaikka mainos lopulta hyllytettiin, se löytyi (tätä kirjoittaessa edelleen) YouTubesta ja oli yksi katsotuimmista vaaleihin liittyvistä nettivideoista keväällä 2007 (HS 17.3.2007).

Kuva 3. SAK:n vaalivideo oli yksi vuoden 2007 eduskuntavaalien puhutuimmista aiheista.

Kuva: SAK (kuvaakaappaus).

Keskeisiä toimijoita kohun mediajulkisuudessa olivat mainosta kritisoineet porvaritahot ja mainosta puolustaneet ja sen hyllyttämistä kommentoineet SAK:n edustajat. Kritiikkiä mainokselle antoivat maan johtavat oikeistovaikuttajat, kuten Elinkeinoelämän keskusliiton työmarkkinajohtaja Seppo Riski, Suomen Yrittäjien puheenjohtaja Eero Lehti, kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen ja kokoomuksen puoluesihteerin Taru Tujunen. Myös porvari-puolueiden kansanedustajat Kimmo Sasi (kok) ja Eero Lankia (kesk) sekä ministeri Paula Lehtomäki (kesk) pahoittivat videosta julkisesti mielensä. SAK:n edustajat, kuten puheenjohtaja Lauri Ihalainen ja jäsenpalveluosaston johtaja Matti Tukiainen, puolustivat aluksi mainosta mutta taipuivat lopulta hyllyttämään sen ja teettämään uuden videon. Lopulta kritiikkiin yhtyivät myös SDP:n kansanedustajaehdokkaat ja puheenjohtaja Eero Heinälouma. (HS 28.2.2007; HS 1.3.2007; HS 11.3.2007; IS 28.2.2007; 2.3.2007.)

Oikeiston kritiikeissä SAK:n alkuperäistä mainosta pidettiin vanhanaikaisena, epäaitona ja vastakkainasetteluja lietsovana. Mainoksen puolustajien lhalaisen ja Tukiaisen mukaan videon tarkoitus oli saada kansalaiset ja etenkin SAK:n jäsenet äänestämään, missä humoristista kärjistämistä pidettiin hyvänä keinona (HS 3.3.2007; HS 11.3.2007; IS 28.2.2007; IS 5.3.2007). Tukiainen kuitenkin kertoi jälkikäteen, että mainoksen hyllytyspäätös tehtiin jäsenistön palautteen perusteella, koska se ylitti hyvän maun rajan (IS 5.3.2007). SAK teki pikavauhtia uuden vaalimainoksen, joka lähetettiin hyllytetyin mainoksen sijaan televisiossa. Mainoksessa itkevää toimistotyöntekijää lohdutetaan sanoilla: ”No tulipa tästä nyt poru. Älä nyt. Sä saat äänestää ihan ketä sä itse haluat. Siis ihan kaikki saa. Kunhan vaan äänestät.” Tukiaisen mukaan uusi mainos kommentoi aiemman mainoksen aiheuttamaa kohua ironisesti (HS 8.3.2007).

SAK:n vaalimainokseen liittyvä huumoriskandaali noudatti siten varsin perinteistä poliittisen skandaalin kaavaa, jossa on esinäytös (video esiteltiin ennen kampanjaa), varsinainen skandaali (videon huumorista pöyristyttiin ja asiaa puitiin kriittisesti julkisuudessa), käännekohta (mainos vedettiin pois) ja jälkinäytös (uusi mainos kommentoi kohua) (Thompson 2000, 73). Skandaalin toimijoita olivat ennen muuta työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajat sekä heitä säestävät porvari- ja vasemmistopuolueet. Median edustajat ja asiantuntijat eivät näytelleet skandaalissa yhtä merkittävää roolia joitakin kommentointeja lukuun ottamatta. Skandaalilla ei ollut juridisia seurauksia, mutta SAK joutui laajan julkisen paheksunnan takia vetämään alkuperäisen mainoksen pois ennen sen varsinaista levitystä, ja työntekijäjärjestö kärsi jonkinasteisesta mainehaitasta. SDP hävisi maaliskuussa eduskuntavaalit ja menetti kahdeksan edustajapaikkaa.

SAK:n vaalivideokohu muistuttaa Ahtisaaren huumoriskandaalia kahdella tavalla: molemmissa televisioilla oli keskeinen rooli, mutta median vaikutus skandaalin paljastajana ei ollut olennainen, vaikka skandaali eli ja kuoli mediajulkisuudessa. Yhdysvaltain presidentteihin liittyviä poliittisia skandaaleja tutkinut Robert Entman (2012) onkin painottanut, että skandaalien synnyssä ja ylläpitämisessä mediaa tärkeämmässä roolissa on taustalla vaikuttava poliittisten vastustajien rintama, joka tarkoituksellisesti ruokkii skandaalia. Yhdysvaltalainen kaksipuoluejärjestelmä eroaa Suomen konsensushakuisesta monipuoluejärjestelmästä merkittävästi, mutta SAK:n videoskandaalissa poliittisten leirien vastakkainasettelu oli ilmiselvää. Ilman porvarileirin aktiivista kriittistä rintamaa skandaali olisi jäänyt todennäköisesti paljon pienemmäksi.

Televisio oli vuonna 2007 valtakunnallisten vaalien keskeisin julkisuuden näyttämö. Toisin kuin monissa muissa Pohjoismaissa, Suomessa vaalimainonta oli sallittu televisiossa 1990-luvulla, mikä entisestään painotti kaupallisen television merkitystä vaalikampanjoinnissa (Moring ja Himmelstein 1993, 6). Poliittinen kampanjointi oli myös ammatillistunut tai amerikkalaistunut. Puolueet käyttivät mainostoimistoja, ja brändejä ja mielikuvia korostettiin myös vastustajien lokaamisessa, mitä analysoitiin joissakin SAK:n videoskandaalin julkisissa kommentoissa (HS 8.3.2007; HS 11.3.2007). Myös internetin merkitys vaalikampanjoinnissa oli kasvanut, ja SAK:n vaalivideo levisi hyllyttämisen jälkeen nimenomaan internetin alustoilla, kuten YouTubeissa. Internetin poliittisessa keskustelukulttuurissa provokaatiot, voimakkaat vastakkainasettelut ja huumori olivat yleisiä tehokeinoja. Vaalivideo julkaistiin siten aikana, jolloin poliittinen viestintäympäristö oli muuttumassa radikaalisti myös Suomessa ja polarisaatio poliittisissa keskusteluissa kasvoi.

SAK:n vaalivideo oli ilmiselvästi lähtökohdaltaan humoristinen, mutta itse huumorista puhuttiin skandaalin yhteydessä yllättävän vähän. Huumorin keinoja kuvattiin keskustelussa

kärjistämiseksi, ronskiudeksi ja huonoksi mauksi. Olennaista kritiikissä oli kuitenkin se, että hyväksytyt raja oli ylitetty. Video nosti selkeästi esiin poliittisen oikeiston ja vasemmiston eron aikana, jolloin näiden leirien ideologinen eronteko oli ollut useamman vaalikauden epäselvä, kun SDP oli markkinoinut itseään yrittäjien ja Kokoomus työntekijöiden puolueena. Poliittinen huumori toimi katalyyttinä, joka palautti vasemmiston ja oikeiston ideologisen vastakkainasettelun vaalikeskusteluun ja toi mukaan toimijoita – työmarkkinajärjestöt, mainostoimistot – jotka eivät perinteisesti olleet näkyneet yhtä suoraan suomalaisessa kampanjajulkisuudessa.

James Hirvisaari ja natsitervehdys eduskunnassa (2013)

Lokakuussa 2013 äärioikeistolainen aktivisti Seppo Lehto julkaisi Jussi Halla-ahon europarlamentaarikkokampanjaa tukevassa blogissa kuvan, jossa hän tekee natsitervehdyksen eduskuntatalon yleisölehterillä. Kuvan oli ottanut perussuomalaisten kansanedustaja James Hirvisaari, jonka vieraana Lehto oli ollut eduskuntatalossa edellisellä viikolla (HS 3.10.2013). Kuva levisi verkossa, ja aiheesta syntyi skandaali, jonka seurauksena eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma (sdp) antoi Hirvisaarelle perustuslain mukaisen huomautuksen, ja perussuomalaisten puoluehallitus erotti Hirvisaaren puolueesta pysyvästi. Lisäksi Lehto sai eduskuntaan porttikiellon. Tämä lause uusiksi: Hirvisaaren mukaan Lehto oli ”superhumoristi” eikä natsi, mutta useiden aihetta julkisuudessa kommentoiden mukaan tempaus ei ollut lainkaan hauska, eikä sitä voinut kuitata vain huumorina (HS 4.10.2013a; IS 4.10.2013; IS 14.10.2013).

Merkittäviä kohua kommentoineita toimijoita mediajulkisuudessa olivat perussuomalaisten johtohenkilöt ja puoluetoverit (HS 5.10.2013; IS 4.10.2013; IS 7.10.2013) sekä muiden puolueiden edustajat ja eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma (HS 4.10.2013a). Skandaalissa oli selkeä kaari, jonka keskeisiä vaiheita olivat kuvan julkaiseminen, Hirvisaaren potkut puolueesta, Hirvisaaren omatoiminen eroaminen perussuomalaisten eduskuntaryhmästä ja liittyminen uuteen Muutos 2011 -puolueeseen (vrt. Thompson 2000, 73). Skandaali oli näin ollen varsin selkeärajainen ja se päättyi noin viikossa.

Skandaalia edelsi myös esinäytös tai -näytöksiä: Hirvisaari oli erotettu jo huhtikuussa 2012 perussuomalaisten eduskuntaryhmästä määrääjäksi, koska hänen avustajansa Helena Eronen oli ironisesti ehdottanut hihamerkkien käyttöä Suomessa asuville ulkomaalaisille, jotta poliisin työ helpottuisi. Lisäksi Hirvisaari oli ennen natsitervehdystä muun muassa verrannut homoseksuaalisuutta kehitysvammaisuuteen, julkaissut blogikirjoituksen otsikolla ”Kikkarapäälle kuonoon” ja kutsunut erästä toimittajaa ”runkkaavaksi pojuksi” (HS 4.10.2013a). Puoluetoverien mukaan natsitervehdys oli Hirvisaaren ”huumorin” viimeinen pisara, jota ei voitu hyväksyä (IS 4.10.2013).

Kahdesta aiemmasta tapauksesta poiketen natsitervehdysskandaaliin ei syntynyt selkeää kahden leirin vastakkainasettelua. Vaikka Hirvisaari saikin kannattajiltaan tukea etenkin sosiaalisessa mediassa, valtakunnanjulkisuus asettui perussuomalaisia myöten varsin yksipuolisesti Hirvisaarta vastaan. Skandaalin seuraukset olivat myös Hirvisaarelle hyvin konkreettiset ja katkaisivat käytännössä hänen valtakunnallisen poliittisen uransa, vaikka Hirvisaari on kohun jälkeen toiminutkin Muutos 2011 ja Valta kuuluu kansalle -puolueissa.

Medialla oli natsitervehdysskandaalissa merkittävä rooli. Skandaali sai alkunsa sosiaalisessa mediassa levinneestä sisällöstä, johon journalistinen media tarttui. Toisaalta skandaali ei

olisi laajentunut kansalliseksi ilman toimittajien puuttumista asiaan ja puoluekentän laajaa kommentointia. Media myös osallistui kommentointiin pääkirjoituksissaan, joissa tarkasteltiin Timo Soinin johtamien perussuomalaisten sisäisiä kiistoja ja mahdollista hallituskelpoisuutta (HS 4.10.2013b) sekä poliitikkojen vastuuta omista toimistaan (IS 14.10.2013). Kirjoituksissa myös pohdittiin huumorin roolia skandaalissa, ja Hirvisaaren tapaus pääsi muun muassa *Ilta-Sanomien* pakinoitsijan Seppo Ahdin alias Bisquitin satiiriseen tekstiin samoin kuin lehden pilapiirtäjän Jarmo Koivusen pilakuvaan (kuva 4).

Kuva 4. Soini ja Hirvisaari, IS 5.10.2013, Jarmo Koivunen.

Skandaali heijasteli erityisesti mediaympäristön muutosta ja oikeistopopulistisen perussuomalaisen puolueen menestystä suomalaisessa politiikassa 2010-luvun alkupuolella. Halla-ahoon ja Hirvisaareen liittyvät huumoriskandaalit ovat tyypillisiä oikeistopopulistisiin toimijoihin liittyviä kohuja, joita Herkman (2016) on nimittänyt ”populistiskandaaleiksi”. Populistiskandaalit saavat alkunsa jotain ihmisryhmää loukkaavasta kielenkäytöstä tai epäasiallisesta käyttäytymisestä, kuten flirttailusta yleisesti torjuttujen ääriyhmien kanssa. Normirikkomus on usein tehty tarkoituksella ja jaettu samoin ajattelevien sosiaalisen median foorumeilla, mutta se vuodetaan laajempaan julkisuuteen ja saa aikaan julkisen närkästyksen. Hirvisaaren vieraan ”huumorilla” välittämä natsitervehdys oli juuri tällainen tapaus, jonka skandalisoituminen liittyi eduskunnassa merkittävää asemaansa 2010-luvun alussa vakiinnuttaneeseen poliittiseen liikkeeseen.

Kuten *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa 4.10.2013 analysoitiin, tällaiset kohut voivat hyödyttää kannatustaan nostavia populistisia liikkeitä, mutta aseman vakiintuminen poliittisissa instituutioissa merkitsee myös skandaaliherkkyyden lisääntymistä ja skandaalien vakavampia seurauksia, kun journalistinen media kohdentaa aiempaa ankarammin ”vallan vahtikoiran” tehtävänsä myös populistitoimijaan (ks. Herkman ja Matikainen 2020). Tällä tavoin Hirvisaaren skandaali kertoo muiden populistiskandaalien tavoin myös jonkinastei-

sesta pysyvyydestä yhteiskunnan moraalijärjestyksessä. Skandaalissa oli kyse nimenomaan liberaalidemokraattisten ja uuskonservatiivisten arvojen törmäyksestä, jossa ensin mainitut vetivät pidemmän korren.

Johtopäätökset ja keskustelu

Tutkimuksemme mukaan huumoriskandaalien määrä lisääntyi Suomessa merkittävästi ajanjaksolla 1990–2020: kansallisen tason huumoriskandaaleja oli 1990-luvulla vain kaksi, mutta 2010-luvulla niitä nähtiin jo 16. Suurin osa 1990-luvun ja 2000-luvun alkupuolen huumoriskandaaleista käsitteli tv-satiirien ja poliitikkojen suhteita, kun taas 2000-luvun puolenvälin jälkeen huumorikohujen aiheet ja teemat monipuolistuivat. Muun muassa taiteilijoiden teokset, satiirinen kampanjointi ja etninen huumori nousivat kansallisten kiistojen kohteeksi. Etenkin perussuomalaisiin liittyvät huumoriskandaalit yleistyivät vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen.

Tuloksemme mukailevat muuta skandaalitutkimusta, jonka mukaan skandaalien lisääntyminen on liittynyt ennen muuta mediaympäristön muuttumiseen (esim. Lull ja Hinerman 1997; Allern ym. 2012; Zulli 2021). Toisaalta media avautui 1980–1990-luvuilla kilpailulle ja viihdyttävistä skandaalisällöistä tuli aiempaa halutumpia, koska ne myivät. Toisaalta media erkaantui politiikan liekanarusta ja alkoi käsitellä poliitikkojen edesottamuksia aiempaa kriittisemmin (Kantola 2011). Huumoriskandaalien lisääntyminen kertoo näin ollen osaltaan muutoksesta, jossa puolueideologioiden valta-asema poliittisen järjestelmän perustana alkoi murentua 1900-luvun jälkipuolella ja monissa maissa siirryttiin erityisesti television hallitsemaan politiikan aikaan (Manin 1997, 228–232). Suomessa poliittisen viihteen tekijät pyrkivät erottautumaan Kekkonen ajan kriitikkömyydestä, mikä näkyi johtavia poliitikkoja riennä-vässä ja myös henkilöön käyvässä tv-satiirissa (Zareff 2020, 151).

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa huumoriskandaalit liittyivät laajalti television poliittisiin satiireihin, joissa koeteltiin vanhaan järjestykseen tottuneiden huumorintajun rajoja. Viihteellinen televisio eli tuolloin kulta-aikaansa ja oli politiikan näkyvä foorumi. Television valta-asema alkoi kuitenkin 2000-luvulla horjua, ja 2010-luvun kuluessa sosiaalisesta mediasta muodostui poliittisen viestinnän keskeinen alusta (ks. Strandberg ja Borg 2020). Tämä näkyi myös huumoriskandaaleissa, jotka kytkeytyivät enenevässä määrin sosiaaliseen mediaan. Huumoriskandaalien lisääntymistä onkin vauhdittanut sosiaalisen median aikaansaama julkisuuden portinvartijuuden muutos: toisaalta poliitikot ja muut julkisuuden henkilöt ovat voineet esittää sutkauksiaan ilman toimittajien välikättä ja toisaalta aktivistit ja kansalaiset ovat kyenneet vaatimaan heitä julkisesti tilille (Koivukoski 2022, 38–39).

SAK:n vaalimainoskohu vuonna 2007 indikoi siirtymää, jossa television valta politiikan julkisuudessa alkoi horjua ja konsensuspolitiikan aikakausi puoluepolitiikassa päättyä. Uuden aikakauden moraalijärjestyksessä vasemmiston ja oikeiston eronteko oli jälleen selkeämpää kuin 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun ”kolmannen tien” aikana, jolloin vasemmisto omak-sui oikeiston ja oikeisto vasemmiston puhetapoja. Sosiaalisen median nousu haastoi samaan aikaan vahvistuneen poliittisen korrektiuden yksituumaisuutta ja toi julkisuuteen aiempaa kärjekkäämpiä ja polarisoivampia kannanottoja.

Journalistisen median rooli näyttäytyy huumoriskandaaleissa kahtalaisena. Yleisesti on ajateltu, että medialla on keskeinen asema poliittisten skandaalien synnyssä, koska nimenomaan

journalismi tuo skandaalin taustalla olevan ja salattuna pidetyn normirikkomuksen julkisuuteen ja saa siten skandaalin aikaan (Thompson 2000; Ekström ja Johansson 2008). Monissa huumoriskandaaleissa media on kuitenkin itse syytetyn penkillä. Tämä koskee erityisesti television satiiri- ja sketsiohjelmiin liittyviä skandaaleja. Esimerkiksi presidentti Martti Ahtisaaren syyttäessä *Ilta-lypsyä* 1990-luvun loppupuolella, media oli sekä normirikkomuksen tekijä että sen julkinen käsittelijä. Asetelma kuvaa laajemminkin suomalaisen politiikan – tarkemmin presidentti-instituution – ja median välistä muuttuvaa suhdetta, jossa poliitikkoja alettiin arvostella aiempaa ronskimmin ja henkilökohtaisemmin.

Huumoriskandaalit syntyvät lähes poikkeuksetta siitä, että huumorin kohteeksi joutu- neet tai heitä puolustavat tahot loukkaantuvat huumorista ja saavat aikaan julkista pahe- suntaa. Huumoriskandaaleissa journalistisen median rooli on siten usein passiivisempi kuin muissa poliittisissa skandaalityypeissä. Huumorin osapuolet – tekijät, kohteet ja heidän sidosryhmänsä – ovat yleensä huumoriskandaalin keskeisimpiä toimijoita. Toisaalta voi väittää, että nimenomaan journalistinen media pitää yllä huumoriskandaalin julkisuutta: kansalliset skandaalit ylipäättään nousevat ja kuolevat valtajulkisuutta hallitsevan uutis- median mukana. Tässä mielessä journalismilla on elintärkeä merkitys myös huumoriskan- daaleissa. Toimittajat ovatkin selvästi alkaneet pohtia, kannattaako vaikkapa populistisista huumoritempauksista uutisoida, ja jos, niin miten. Esimerkiksi perussuomalaisten jälkikä- teen vitsiksi paljastama vuoden 2011 eduskuntavaalitäky postmodernin taiteen rahoittami- sen lopettamisesta sai paljon huomiota, mutta vuoden 2019 provokatiivinen *V niin kuin ketu- tus* -vaalianimaatio ei enää aiheuttanut merkittävää kohua.

Mediaympäristön muutos liittyi myös oikeistopopulististen poliittisten liikkeiden ja polii- tikkojen suosion nousuun, mikä vaikutti merkittävästi 2010-luvun huumoriskandaaleihin: oikeistopopulistien kansallismieliseen, nativistiseen ja toisinaan rasistiseen retoriikkaan kuuluu usein huumorin käyttö, jolla kosiskellaan samanmielisiä kannattajaryhmiä (Sakki ja Martikainen 2021; Wagner ja Schwarzenegger 2020). Tämä näkyi Suomessa erityisesti 2010-luvun ensimmäisinä vuosina, kun perussuomalaiset sai menestystä tällaisen retorii- kan avulla mutta törmäsi julkisiin skandaaleihin saavutettuaan näkyvän aseman politiikan kentällä (Herkman 2016). Samalla huumori alkoi toimia skandaaleissa yhä useammin pikem- minkin selityksenä kuin selkeänä lähtökohtana. Monesti oikeistopopulistit perustelevat vähemmistöjä pilkkaavia ilmauksia kehystämällä ne jälkikäteen ”vain huumoriksi”.

Huumoriskandaalien aiheet kertovat myös moraalikoodien painotuksista ja muutok- sista yhteiskunnassa (ks. Thompson 2000, 13). Silmiinpistävää on esimerkiksi seksistisen huumorin vähäisyys kansallisten huumoriskandaalien lähtökohtana. Tulos ei tarkoita, että seksististä huumoria ei viljeltäisi, mutta vaikuttaa siltä, että 1990-luvun alun kikkelikortti- tapauksen jälkeen ainakin keskeiset poliittiset toimijat ovat varoneet sukupuolella julki- sesti pilailua. Mauri Pekkarisen puhe ryntäistä ja siitä noussut kohu vuodelta 2011 on hyvä esimerkki siitä, miten seksistiseen huumoriin puututaan nopeasti. Sukupuolten tasa-arvoa on Suomessa rakennettu poliittisesti niin pitkään, ettei nainen ole merkittävässä julkisessa asemassa olevien huumorissa yhtä usein pilkan kohde kuin vaikkapa etniset ryhmät. Sek- suaaliseen häirintään liittyviä paljastuksia ja skandaaleita toki esiintyy edelleen valitetta- van usein, ja pilkan määrä liittyy myös kontekstiin: esimerkiksi Sanna Marinin (sdp) nais- vetoinen hallitus (2019–2023) oli nyttemmin jatkuvan sukupuoleen liittyvän irvailun kohde, vaikka pilkka ei kansallisen tason skandaaleihin juuri johtanutkaan.

Samalla vähemmistöjen pilkkaamiseen suhtaudutaan koko ajan kriittisemmin, ja erilaiset globaalit liikkeet, kuten #meetoo ja #blacklivesmatter, kertovat moraalilympäristön yleisestä muutoksesta. Sekä koomikot että yleisöt ovat aiempaa tiedostavampia sosiaalisten ryhmien representaatioihin liittyvistä konventioista ja niiden haastamisesta (Koivukoski 2022, 41–43). Aineistossamme tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kansanedustaja Pirkka-Pekka Petelius (vihr) pyysi vuonna 2019 julkisesti anteeksi 1980- ja 1990-luvuilla tekemiään tv-sketsejä, joissa irvailtiin saamelaisten ja romanien kustannuksella. Tekoaikanaan sketseihin suhtauduttiin valtakulttuurina, eikä suuria skandaaleja syntynyt, vaikka keskustelua ihmisryhmien pilkkaamisesta silloinkin käytiin (Herkman 2000, 381–382).

Yksi huumoriskandaaleissa toistuva kiistakysymys onkin, kuinka rajua poliittisten toimijoiden ja ihmisryhmien pilkka saa olla. Kysymys nousi aineistossamme esiin sekä kansainvälisten että kansallisten huumoriskandaalien kohdalla, esimerkiksi Muhammed-pilakuvaskandaalissa, Halla-ahon oikeusjutuissa ja Mäenpään vieraslajipuheessa. Näissä tapauksissa liberaalin demokratian keskeiset arvot, kuten tasa-arvo, sananvapaus, vähemmistöjen suoja ja uskonnonvapaus, ovat törmäyskursilla. Chantal Mouffen (2005) mukaan poliittisten ryhmittymien keskinäinen, kovasanainenkin, kamppailu on demokratian kannalta hyvä asia, sillä se tarjoaa kansalaisille selkeitä vaihtoehtoja, mutta vastustaminen ei saa yltyä vihamielisyydeksi vaan erimielisten on kyettävä sietämään toisiaan.

Tätä ajattelua voi soveltaa myös aggressiivisen poliittisen huumorin analysointiin (ks. Koivukoski 2022, 37–39). Toisaalta aggressiivinen huumori kertoo lisääntyneestä poliittisesta ja arvoihin liittyvästä polarisaatiosta, mutta samalla provosoiva ja kohuja aiheuttava poliittisten vastustajien pilkka voi itsessään lisätä polarisaatiota. Huumorikohujen julkisessa kommentoinnissa ihmiset yleensä ryhtyvät ennalta-arvattavasti omien sosiopoliittisten taustojensa mukaisesti, koska tällä tavoin ryhmät rakentavat jäsentensä keskinäistä solidaarisuutta ja erottautuvat pilkan kohteina olevista muista ryhmistä (esim. Laaksonen, Koivukoski ja Porttikivi 2021; Sakki ja Martikainen 2021). Sosiaaliset ryhmät ovat pilkanneet toisiaan aina, mutta huumoriskandaalien lisääntyminen kertoo osaltaan, että eronteko muihin on poliittisten identiteettien rakentumisessa myös Suomessa korostunut 2010-luvulla populismin ja sosiaalisen median myötä. Tällä tavoin huumoriskandaalit kielivät konsensus-Suomen rapautumisesta ja konfliktihakuisemman poliittisen aikakauden noususta (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Kansalliset huumoriskandaalit ja yhteiskunnalliset muutokset Suomessa

	Törmäävät osapuolet	Mediaympäristö	Poliittinen järjestys	Moraalijärjestys
1990-luku	Media ja politiikka	Kansallinen joukkoviestintä, television kulta-aika	Vahva sosiaali-demokraattinen konsensus	Vanhan järjestyksen haastaminen, ”notkistuminen”
2000-luku	Satiiriset kampanjat ja politiikka	Digitalisoituminen, verkottuminen, globalisaatio	Vahva porvarillinen konsensus	Poliittinen korrektiys, uusmoralismi
2010-luku	Poliittisesti radikaalit ja maltilliset	Hybridi mediaympäristö, sosiaalinen media	Oikeistopopulismi vs. muut toimijat, konfliktihakuisuus	Poliittisen korrektiuden haastaminen, sensitiivisyys

Huumoriskandaalien kartoitus ja kolme tapausanalyysia osoittavatkin, että viime vuosituhaten lopussa vanhaa järjestystä haastettiin ja muutettiin tavoilla, jotka näkyivät myös huumorin aiheuttamissa normitörmäyksissä: toisaalta pilkkaa suunnattiin enenevässä määrin vanhan järjestyksen portinvartijoihin, kuten poliittisiin päättäjiin, toisaalta oltiin jatkuvasti herkempiä sen suhteen, keihin tai mihin ihmisryhmiin loukkaavaa ivaa saa kohdistaa. Huumoriskandaalit liittyivät siksi paljolti sekä poliittisiin satiireihin että sketsivihteeseen. Poliittinen korrektius alkoi herättää myös vastarintaa, mikä purkautui erityisesti sosiaalisen median kanavilla tällä vuosituhatennalla. Poliittisen keskustelun polarisaatio alkoi lisääntyä, ja huumoriskandaalien muodot ja kohteet moninaistuivat populismin vanavedessä. Toistaiseksi näyttäisi kuitenkin siltä, että liberaalidemokratian moniarvoisuutta ja tasa-arvoa korostava arvopohja on pitänyt pintansa huumoriskandaaleissa. Niin kauan kuin näitä arvoja loukkaava huumori saa aikaan kansallisia skandaaleja, liberaali moraalijärjestys nauttii kansallisessa julkisuudessa hegemonia-asemasta. Tässä journalismilla on edelleen keskeinen rooli.

Tutkimus on valmistunut Koneen säätöön projektissa 202102670 Poliittinen huumori demokratian valtakamppailuissa (POHU).

Kirjallisuus

- Allern, Sigurd ja Ester Pollack. 2012. "Mediated Scandals." Teoksessa *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*, toimittaneet Sigurd Allern ja Ester Pollack, 9–28. Gothenburg: Nordicom.
- Allern, Sigurd, Anu Kantola, Ester Pollack ja Mark Blach-Ørsten. 2012. "Increased Scandalization: Nordic Political Scandals 1980–2010." Teoksessa *Scandalous! The Mediated Construction of Political Scandals in Four Nordic Countries*, toimittaneet Sigurd Allern ja Ester Pollack, 29–50. Gothenburg: Nordicom.
- Allern, Sigurd ja Ester Pollack. 2016. "Nordic political scandals – frequency, type and consequences." Teoksessa *Mediated Scandals*, toimittaneet Mark Ludwig, Thomas Schierl ja Christian Von Sikorski, 146–163. Köln: Halem.
- Aula, Maria Kaisa. 1991. *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa?* Tutkimusraportti 1/1991. Helsinki: Yleisradio.
- Basu, Laura. 2014. "Who Can Take a Joke? *Life of Brian*, *Four Lions*, and Religious 'Humour Scandals.'" *Relegere: Studies in Religion and Reception* 4 (2): 177–206. <http://dx.doi.org/10.1115 7/rstr4-2-575>
- Brenton, Scott. 2013. "Commentary on 'Democracy and Scandal: A Research Agenda.'" *Comparative Sociology* 12: 863–871. <https://doi.org/10.1163/15691330-12341286>
- Chadwick, Andrew. 2013. *Hybrid media system: politics and power*. Oxford: Oxford University Press.
- Chattoo, Caty Borum ja Lauren Feldman. 2020. *A comedian and an activist walk into a bar: The serious role of comedy in social justice*. Oakland: University of California Press.
- Coleman, Stephen, Anne Kuik ja Liesbet Van Zoonen. 2009. Laughter and liability: The politics of British and Dutch television satire. *The British Journal of Politics and International Relations* 11 (4): 652–665. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2009.00375.x>
- Dahl, John Magnus Ragnhildson. 2021. *Voices on the border: Comedy and immigration in the Scandinavian public spheres*. Bergen: University of Bergen.
- Eide, Elisabeth, Risto Kunelius ja Angela Phillips, toim. 2008. *Transnational media events: the Mohammed cartoons and the imagined clash of civilizations*. Gothenburg: Nordicom.
- Ekström, Mats ja Bengt Johansson. 2008. "Talk scandals." *Media, Culture & Society* 30 (1): 61–79. <https://doi.org/10.1177/0163443707084350>
- Entman, Robert. 2012. *Scandal and Silence: Media Responses to Presidential Misconduct*. Cambridge: Polity Press.

- Gray, Jonathan. 2009. "Throwing out the welcome mat: Public figures as guests and victims in TV satire." Teoksessa *Satire TV*, toimittaneet Jonathan Gray, Jeffrey P. Jones ja Ethan Thompson, 147–67. New York: NYU Press.
- Herkman, Juha. 2018. "Old patterns on new clothes? Populism and political scandals in the Nordic countries." *Acta Sociologica* 61 (4): 341–355. <https://doi.org/10.1177/0001699317737816>
- Herkman, Juha. 2016. "Populistiskandaalit uutena poliittisen skandaalin muotona: Esimerkkeinä Halla-ahon ja Immosen tapaukset." *Sociologia* 53 (4): 358–376.
- Herkman, Juha. 2010. "Re-evaluating the relationship between politics and popular media." *Media, Culture & Society* 32 (4): 701–710. <https://doi.org/10.1177/0163443710367716>
- Herkman, Juha. 2005. *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto*. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, Juha. 2000. "Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys." Teoksessa *Populaarin lumo – mediat ja arki*, toimittaneet Anu Koivunen, Susanna Paasonen ja Mari Pajala, 372–388. Turku: Turun yliopisto/mediatutkimus.
- Herkman, Juha ja Janne Matikainen. 2020. "Right-Wing Populism, Media and Political Scandal." Teoksessa *The Routledge Companion to Media and Scandal*, toimittaneet Howard Tumber ja Silvio Waisbord, 147–155. Routledge: London.
- Kallioniemi, Noora ja Sami Hantula. 2021. "Bailataan ankarasti! Poliittinen viihdeohjelma Frank Pappa Show 1990-luvun lama-ajan aikalaismomentaattorina." *Lähikuva* 34 (2–3): 74–94. <https://doi.org/10.23994/lk.111162>
- Kantola, Anu, toim. 2011. *Hetken hallitsijat: Julkinen elämä nytkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, Anu ja Juho Vesa. 2013. "Mediated scandals as social dramas: Transforming the moral order in Finland." *Acta Sociologica* 56 (4): 295–308. <https://doi.org/10.1177/0001699313477872>
- Kantola, Anu ja Juho Vesa. 2011. "Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa." Teoksessa *Hetken hallitsijat: Julkinen elämä nytkeassa yhteiskunnassa*, toimittanut Anu Kantola, 42–64. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivukoski, Joonas. 2022. *Political humor in the hybrid media environment: Studies on journalistic satire and amusing advocacy*. Helsinki: University of Helsinki. 10.13140/RG.2.2.27965.33768
- Kolehmainen, Marjo. 2015. *Satiiriset itse valtiat: Poliittinen huumori suomalaisessa julkisuudessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Kortti, Jukka. 2007. *Näköradiosta digiboksiin: suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuipers, Giseline. 2011. "The politics of humour in the public sphere: Cartoons, power and modernity in the first transnational humour scandal." *European Journal of Cultural Studies* 14 (1): 63–80. <https://doi.org/10.1177/1367549410370072>
- Kuipers, Giseline. 2015 (2006). *Good Humor, Bad Taste: A Sociology of the Joke*. Berlin: De Gruyter.
- Laaksonen, Salla-Maaria, Joonas Koivukoski ja Merja Porttikivi. 2021. "Clowning around a polarized issue: Rhetorical strategies and communicative outcomes of a political parody performance by Loldiers of Odin." *New Media & Society*. Online First. <https://doi.org/10.1177/1461444821989621>
- Laaksonen, Salla-Maaria ja Essi Ilona Pöyry. 2018. "Pahastumista vai politiikkaa: Sosiaalisen median kohut affektiivisessä keskustelukulttuurissa." *Wider Screen* 21 (3). <http://widerscreen.fi/numerot/2018-3/pahastumista-vai-politiikkaa-sosiaalisen-median-kohut-affektiivisessa-keskustelukulttuurissa/>
- Lull, James ja Stephen Hinerman, toim. 1997. *Media Scandals: Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.
- Manin, Bernard. 1997. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, Rod ja Thomas Ford. 2018. *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. London: Academic Press.
- Matikainen, Janne, Markus Ojala, Minna Horowitz ja Johanna Jääsaari. 2020. *Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet: instituutiot, journalismi ja mediasuhde*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Luettu 12.1.2023. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319153/hy_tunteet_pelissa_raportti.pdf
- Merikallio, Katri ja Tapani Ruokanen. 2011. *Matkalla: Martti Ahtisaaren tarina*. Helsinki: Otava.
- Molé, Noelle J. 2013. "Trusted puppets, tarnished politicians: Humor and cynicism in Berlusconi's Italy." *American Ethnologist* 40 (2): 288–299. <https://doi.org/10.1111/amet.12021>
- Moring, Tom ja Hal Himmelstein. 1993. *Politiikkaa riisuttuna*. Tutkimusraportti 6/1993. Helsinki: Yleisradio.
- Mouffe, Chantal. 2005. *On the Political*. London: Routledge.
- Mudde, Cas. 2000. *The ideology of the extreme right*. New York: Manchester University Press.
- Nikunen, Kaarina. 2015. "Politics of irony as the emerging sensibility of the anti-immigrant debate." Teoksessa *Affectivity and race: Studies from Nordic contexts*, toimittaneet Rikke Andreassen ja Kathrine Vitus, 21–42. New York: Routledge.

- Pernaa, Ville ja Erkkä Railo. 2006. "Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan." Teoksessa *Poliitikot taistelivat, media kertoo: suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*, toimittaneet Ville Pernaa ja Ville Pitkänen, 17–54. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Pollack, Ester, Sigurd Allern, Anu Kantola ja Mark Ørsten. 2018. "The new normal: Scandals as a standard feature of political life in Nordic countries." *International Journal of Communication* 12: 3087–3108. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-72289>
- Ridanpää, Juha. 2009. "Geopolitics of humour: The Muhammed cartoon crisis and the Kallio comic strip episode in Finland." *Geopolitics* 14 (4): 729–749. <https://doi.org/10.1080/14650040903141372>
- Sakki, Inari ja Jari Martikainen. 2021. "Mobilizing collective hatred through humour: Affective–discursive production and reception of populist rhetoric." *British Journal of Social Psychology* 60 (2): 610–634. <https://doi.org/10.1111/bjso.12419>
- Strandberg, Kim ja Sami Borg. 2020. "Internet ja sosiaalinen media osana vaalikampanjaa." Teoksessa *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*, toimittaneet Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Hanna Wass, 103–121. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Taylor, Charles. 2004. *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Thompson, John B. 2000. *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
- Valaskivi, Katja. 2002. *Leipää ja rinkiä: johdatus asian ja viihteen suhteeseen suomalaisessa televisiossa*. Tiedotusopin laitos, julkaisusarja B 43. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Wagner, Anna ja Christian Schwarzenegger. 2020. "A populism of lulz: The proliferation of humor, satire, and memes as populist communication in digital culture." Teoksessa *Perspectives on Populism and the Media*, toimittaneet Benjamin Krämer ja Christina Holtz-Bacha, 313–332. Baden-Baden: Nomos.
- Young, Dannagal Goldtwhaite. 2020. *Irony and outrage: The polarized landscape of rage, fear, and laughter in the United States*. New York: Oxford University Press, USA.
- Zareff, Janne. 2020. *Kuinka vallalle nauretaan: Poliittinen satiiri suomalaisessa televisiossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Zulli, Diana. 2021. "Socio-mediated scandals: Theorizing political scandals in a digital media environment." *Communication Theory* 31 (4): 862–883. <https://doi.org/10.1093/ct/qtaa014>

Liite 1. Kansallisen tason huumoriskandaalit Suomessa 1990–2020

Huumoriskandaali	Alkoi	Kuvaus
Kikkelikortti	1990	Miespuoliset työmarkkinajohtajat lähettivät nimimerkillä Tupolevin veljekset eduskunnan tasa-arvoasian neuvottelukunnan tutkijalle Marianne Laxenille kortin, jossa nainen laskeutuu rintaliivejä laskuvarjona käyttäen penismereen. Kortissa oli kuvateksti, eläköön miehet ("vive les hommes"). Laxen julkaisi kortin ja aiheesta nousi iso skandaali, jonka myötä yli 4 000 ihmistä vaati kansalaisadressilla kortin lähettäjiä eroa. Valtakunnansovittelija Jorma Reini oli "veljeksistä" ainut, joka pyysi asiaa julkisesti anteeksi. Kaikki asiaosaiset saivat pitää työnsä.
<i>Ilталypsy</i> ja Martti Ahtisaari	1999	Presidentti Martti Ahtisaari kritisoi Yleisradion satiiriohjelmaa <i>Ilталypsyä</i> kahteen otteeseen vuonna 1999. Presidentin mukaan ohjelma oli pilaohjelmaksi peiteltyä poliittikkaa ja keskittyi liikaa tiettyihin henkilöihin. Samalla Ahtisaari toivoi Ylen yksityistämistä ja kritisoi Julkisen sanan neuvostoa. Aiheesta nousi kohu, jossa toimittajat puolustivat satiirin oikeutta pilkata päättäjiä.
<i>Itse Valtiaat</i> ja Ville Itälä	2004	Maaliskuussa 2004 poliitikko Ville Itälä syytti Ylen satiirisarja <i>Itse Valtiaita</i> maineesta pilaamisesta erottuaan kokoomuksen puheenjohtajan paikalta. Aiheesta nousi skandaali, jonka myötä lehdissä keskusteltiin poliitikkojen esittämisestä tv-satiirissa.
<i>Jyllands-Posten</i> ja Muhammed-sarjakuva	2005	Tanskalainen sanomalehti <i>Jyllands-Posten</i> julkaisi syyskuussa 2005 kaksitoista pilapiirrosta, joista suuri osa esitti profeetta-Muhammedia. Yhdessä piirroksista Muhammedin turbaani on pommi, jonka sytytyslanka palaa. Muslimiryhmät Tanskassa ja arabimaissa suuttuivat ja skandaali laajeni protesteiksi, boikoteiksi ja väkivallaksi. Aiheesta uutisoitiin myös Suomessa laajasti etenkin tammikuusta 2006 lähtien, kun kiista kärjistyi kansainväliseksi skandaaliksi.
<i>Kaltio</i> , Ville Ranta, Muhammed-pilakuva	2006	Helmikuussa 2006 oululainen kulttuurilehti <i>Kaltio</i> julkaisi Ville Rannan Muhammed-pilapiirrokskohua koskevan sarjakuvan, jossa käsiteltiin sensuuria, sananvapautta ja Suomen hallituksen toimintaa. Negatiivisen palautteen myötä <i>Kaltion</i> hallitus ja sponsorit vaativat Rannan sarjakuvan poistamista lehden nettisivuilta. Kun päätoimittaja Jussi Viikuna ei suostunut, hänet erotettiin. Myöhemmin selvisi, että anonyymien kriittisten palautteiden takana oli nuori suomalainen mies.
SAK:n "ökyporvari"-vaalimainos	2007	Eduskuntavaalien alla 2007 SAK julkaisi tv-mainoksen, jossa Oiva Lohtanderin esittämä ruualla mässäilevä porvari iloitsi siitä, etteivät työläiset äänestä. Keskeiset porvarivaikuttajat Jyrki Kataisesta Taru Tujuseen suuttuivat, ja kampanjasta tuli yksin suurimmista puheenaiheista. Skandaalin saatelemana SAK hyllytti mainoksen ja teki uuden mainoksen, jossa kommentoi kohua ironisesti.
<i>MANNE-TV</i>	2007	Kesällä 2007 Yleisradio alkoi esittää romanien tekemää <i>MANNE-TV</i> nimistä sketsiohjelmaa. Romanijärjestöt suuttuivat ohjelman nimestä ja siinä esitetyistä stereotyyppioista. Romanifoorumin mukaan ohjelma oli rasistinen ja rikkoi lakia. Foorumi vaati ohjelman hyllyttämistä ja uhkasi Yleä oikeusjutulla. Tapaus aiheutti skandaalin, jonka myötä julkisuudessa puitiin ennakkoluulojen käsittelyä huumorin kautta.
Jussi Halla-ahon blogiteksti islamista ja somaleista	2008	Vihreät Naiset teki marraskuussa 2008 tutkintapyyntön poliisille Jussi Halla-ahon blogikirjoituksesta, jossa hän toivoi vihervesemmistölaisten naisten joutuvan maahanmuuttajien raiskaamiksi. Poliisi aloitti asiasta tutkinnan, ja maaliskuussa 2009 Halla-aho sai syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja uskonrauhan rikkomisesta. Syytteet nostettiin toisesta blogikirjoituksesta, jossa Halla-aho irvaili provosoivasti islamista ja somaleista. Tapausta käsiteltiin mediassa, ja Halla-aho tuomittiin lopulta korkeimmassa oikeudessa 2012 kansanryhmää vastaan kiihottamisesta ja uskonrauhan rikkomisesta.
<i>Presidentin kanslia</i> ja Sauli Niinistö	2009	Tammikuussa 2009 Yleisradion satiirisarja <i>Presidentin kanslian</i> jaksossa puhemies Sauli Niinistö rinnastettiin pedofili Jammu Siltavuoreen. Jaksossa myös vaihdettiin "sarjanussija-Saulille" vaippoja. Kansanedustaja ja Ylen hallitusneuvoston jäsen Lyly Rajala (kok) suuttui jaksosta ja kirjoitti valituskirjeen kolmelle Yleisradion johtajalle ja ohjelman tuottajalle. Myös kansanedustaja Päivi Lipponen (sdp) vaati nimettömänä pysyneiden ohjelman kirjoittajien nimiä julki. Skandaalin myötä julkisuudessa keskusteltiin, oliko jakson satiiri liian roisia ja mikä on laajemmin satiirin tila Suomessa.
Jari Tervon <i>Koljatti</i>	2009	Syyskuussa 2009 ilmestynyt Jari Tervon kirja <i>Koljatti</i> käsitteli satiirisesti pääministeri "Matti Lahnasen" eli istuvan pääministerin Matti Vanhasen kujanjuoksua. Tervo kertoi lehdille, että hän luetutti teoksen etukäteen lakimiehille. Kirjan ronskista satiirista puhuttiin lehdissä noin viikon verran.

Jani Leinonen ja Ronald McDonald -patsaan kidnappaus	2011	Helmikuussa 2011 taiteilija Jani Leinosen johtama ryhmä ”kidnappasi” Ronald McDonald -pellepatsaan ja julkaisi terroristivideoiden estetiikkaa mukailevan videon, jossa uhkasi mestata pellen ellei ryhmän vaatimuksiin suostuta. Ryhmä vaati McDonald'sia dialogiin ruuan eettisyydestä, mihin ruokaketju vastasi, ettei neuvottele rikollisten kanssa. Taiteilijaryhmä julkaisi videon, jossa kipsivedos alku-peräisestä pellepatsaasta mestattiin. Ryhmä tuomittiin petoksesta päiväskakoihin, sillä he olivat väärentäneet asiakirjan, jonka mukaan pelle vietiiin huoltoon.
Jussi Halla-ahon sotilasjuntta Kreikkaan -Facebook-päivitys	2011	Eurokriisin aikaan syyskuussa 2011 perussuomalaisten kansanedustaja Jussi Halla-aho julkaisi Facebook-päivityksen, jossa vaati Kreikkaan sotilasjuntan, joka laittaisi mielenosoittajat kuriin. Aiheesta nousi skandaali, ja Halla-aho puolustautui, ettei oikeasti kannata sotilasjunttaa, vaan kyseessä oli hänelle ominainen tyyli. Halla-aho on tunnettu sarkasmistaan. Skandaalin myötä Halla-aho erotettiin kahdeksi viikoksi perussuomalaisten eduskuntaryhmästä.
Teuvo Hakkaraisen ehdotus malliyhteiskunnasta	2011	Perussuomalaisten kansanedustaja Teuvo Hakkarainen ehdotti lokakuussa 2011 <i>Iltasanomien</i> haastattelussa, että Ahvenanmaalle tulisi perustaa ”malliyhteiskunta”, jonne homot, lesbot ja somalit voisi siirtää asumaan ja katsoa, mitä tapahtuu. Aiheesta nousi skandaali. Myöhemmin Hakkarainen sanoi, että kyseessä oli viitsi. Myös perussuomalaisten eduskuntaryhmän puheenjohtaja Pirkko Ruohonen-Lerner piti Hakkaraisen puheita huumorina, mutta eduskuntaryhmä antoi Hakkaraiselle puheistaan varoituksen.
Perussuomalaisten vaaliohjelma ja postmoderni taide	2011	Eduskuntavaalikeväänä 2011 perussuomalaiset julkaisi vaaliohjelman, jonka mukaan valtion ei tulisi rahoittaa postmodernia taidetta, vaan kansallismielistä taidetta. Linjaus herätti keskustelua. Loppuvuodesta 2011 puheenjohtaja Timo Soini paljasti, että puolueen taidepoliittiset linjaukset olivat vaalitäky, jolla pyrittiin herättämään huomiota. Soinin paljastuksesta nousi skandaali, jossa keskusteltiin muun muassa siitä ovatko perussuomalaisten linjaukset vain vitsejä.
Mauri Pekkarinen ja ryntää	2011	Lokakuussa 2011 keskustan kansanedustaja Mauri Pekkarinen vitsaili Kuntaliiton keskustelutilaisuudessa kansapanelistin toiminnanjohtaja Kristina Wikbergin ”ryntäistä” mikrofonin asettelun yhteydessä. Vihreiden Jyväskylän kaupunginvaltuutettu Maia Fandi moitti Pekkarista seksuaalisesta häirinnästä ja aiheesta nousi kohu. Pekkarinen aluksi kiisti jyrkästi sanoneensa mitään rinnoista, mutta Ylen video osoitti, että hän puhui juuri ”ryntäistä”. Pekkarinen pahoitteli myöhemmin sanavalintaansa. Wikberg itse ei kokenut tilannetta seksuaalisena häirintänä, mutta ei ottanut kantaa, oliko Pekkarisen käytös sopivaa.
James Hirvisaari ja hihamerkkikohu	2012	Perussuomalaisten kansanedustaja James Hirvisaaren avustaja Helena Eronen julkaisi huhtikuussa 2012 blogikirjoituksen, jossa hän ehdotti, että ulkomaalaiset pitäisivät hihamerkkejä, jotta heidät tunnistaisi paremmin. Aiheesta nousi julkinen skandaali. Perussuomalaiset vaativat Hirvisaarta irtisanomaan Eronen, mutta koska hän kieltäytyi, Hirvisaari erotettiin perussuomalaisten eduskuntaryhmästä neljäksi kuukaudeksi. Myöhemmin samana vuonna Eronen irtisanoutui itse avustajan tehtävästään.
James Hirvisaari ja natsitervehdys	2013	Lokakuussa 2013 kansanedustaja James Hirvisaaren (ps) vieras teki vitsillä natsitervehdyksen eduskuntatalon yleisölehteriltä. Hirvisaari kuvasi tapauksen ja myöhemmin kuva tervehdyksestä levisi sosiaalisessa mediassa aiheuttaen skandaalin. Tapauksen myötä eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma antoi Hirvisaarelle perustuslain mukaisen huomautuksen, ja Hirvisaari erotettiin pysyvästi perussuomalaista.
<i>Ylioppilaslehti</i> ja Kakka-gate	2013	Helmikuussa 2013 <i>Ylioppilaslehden</i> päätoimittaja Vappu Kaarenoja ja toimittaja Aurora Rämö julkaisivat lehden satavuotisjuhlanumerossa kansijutun, jossa he raportoivat, kuinka he ulostavat housuihinsa bussimatalla Helsingistä Turkuun. Aiheesta nousi kohu, jonka aikana pohdittiin muun muassa, kakkasivatko toimittajat oikeasti housuunsa vai oliko kyseessä jonkinlainen performanssi.
Terrori-isku <i>Charlie Hebdo</i> -lehden toimitiloihin	2015	Tammikuussa 2015 kaksi ranskalaista muslimiterroristia hyökkäsi satiirehti <i>Charlie Hebdo</i> n pariisilaiseen toimistoon murhaten 12 ihmistä. Teon motiivina oli tappaa Muhammedia ja islamia pilkanneen lehden työntekijöitä. Aihe oli yksi vuoden 2015 seuratuimmista uutistapahtumista. Kirjoittelussa keskusteltiin muun muassa satiirin, sananvapauden, terrorismin ja islamin suhteista.
Turvealan ja Hasan & Partnersin provokatiivinen kampanja	2016	Turvealan etujärjestö Bioenergia ry julkaisi yhteistyössä viestintätoimisto Hasan & Partnersin kanssa maaliskuussa 2016 mainoskampanjan, johon sisältyi provokatiivisia ja humoristisia piirroksulisteita, joissa oli tutkijoiden ja <i>Helsingin Sanomien</i> selvityksen mukaan asiavirheitä ja harhaanjohtavaa tietoa turpeen ympäristöstävällisyydestä ja taloudellisesta potentiaalista. Aiheesta nousi kohu, jossa puhuttiin mainonnan etiikasta ja viherpesusta. Mainonnan eettinen neuvosto antoi Bioenergiä ry:lle huomautuksen vammaisia loukkaavasta esitystavasta.

Jan Böhmermann ja runo Turkin presidentti Erdoğanista	2016	Maaliskuun lopussa 2016 saksalainen satiirikko Jan Böhmermann lausui tv-ohjelmassa <i>Neo Magazine Royale</i> pilkkarunon Turkin presidentti Recep Tayyip Erdoğanista. Pilkkarunosta syntyi kansainvälinen korkean tason diplomaattinen selkkäus, jossa Turkin hallitus ja presidentti- Erdogan vaativat Böhmermann syyttämistä.
Aleksi Valavuoren homo-tweetit	2016	Mediapersona Aleksi Valavuori julkaisi lokakuussa 2016 Twitterissä viestejä, joissa hän omien sanojensa mukaan vitsaili homoista. Seksuaalivähemmistöjen edustajat suuttuivat viesteistä ja aiheesta nousi skandaali. Valavuori sai kohun seurauksena potkut koripallojoukkue Espoo Unitedin toiminnanjohtajan tehtävästä. Lisäksi koripalloliitto asetti Valavuoren kahden kuukauden toimintakieltoon.
<i>Image</i> -lehden muumit ja Tom of Finland -kansi	2017	Aikakauslehti <i>Image</i> julkaisi maaliskuussa 2017 kansikuvan, jossa muumihahmot poseerasivat taiteilija Touko Laaksosen, alias Tom of Finlandin, estetiikkaa mukailen nahka-asuissa piiskoineen. Muumien oikeuksia valvova MoominCharacters valitti, että hahmojen luvaton käyttö rikkoo liikemiesetiikkaa. Aiheesta nousi noin viikon mittainen kohu, jossa keskusteltiin immateriaalioikeuksista ja parodiasta. Kohu päättyi osapuolten sopuun.
<i>Herald Sun</i> , Mark Knight ja pilakuva Serena Williamsista	2018	Syyskuussa 2018 australialainen sanomalehti <i>Herald Sun</i> julkaisi Mark Knightin tennistähti Serena Williamsia esittävän pilakuvan, jossa Williams raivoo tenniskentällä tuomarille tutti vierellään. Kuva viittasi otteluun, jossa Williams suuttui tuomarille. Kriitikot esittivät, että kuva toistaa rasistisia piirrosmaneereja ja on seksistinen. Aiheesta nousi kansainvälinen skandaali.
Pirkka-Pekka Peteliuksen anteeksi-pyyntö saamelais-sketseistä	2019	Marraskuussa 2019 vihreiden kansanedustaja ja näyttelijä Pirkka-Pekka Petelius pyysi anteeksi vanhoja saamelaisksetsejään. Peteliuksen mielestä 1980- ja 1990-luvun <i>Hymyhuulet</i> -, <i>Pulttibois</i> - ja <i>Manitbois</i> -sketsisarjojen saamelaisia koskeva huumori on syrjivää ja on aiheuttanut haittaa saamelaisille. Asiasta nousi kohu, ja romanien edustajat vaativat myös anteeksipyyntöä heitä käsittelevistä sketseistä. Petelius pyysi anteeksi myös romaneilta.
Juha Mäenpään maahanmuuttajien ja vieraslajien rinnastus eduskunnassa	2019	Perussuomalaisten kansanedustaja Juha Mäenpää piti kesällä 2019 eduskunnassa puheenvuoron, jossa hän rinnasti turvapaikanhakijat vieraslajeihin. Perussuomalaiset poliitikot pitivät Mäenpään vertausta huumorina. Aiheesta nousi skandaali, joka johti esitutkintaan ja lopulta Mäenpään syytesuojan poistamiseen liittyvään äänestykseen eduskunnassa. Mäenpään syytesuojaa ei purettu äänestyksessä, jossa olisi vaadittu eduskunnan viidenkuudennesosan enemmistö.
= 26 huumori-skandaalia		

Liite 2. Viitattut media-arkistolähteet

Viite tekstissä	Julkaisu	Otsikko
HS 12.5.1999	Helsingin Sanomat	Kansanvaalissa annos sirkushuvia
HS 18.5.1999	Helsingin Sanomat	Hengen ja ruumiin jättiläinen
HS 28.6.1999	Helsingin Sanomat	Ilkeän sanan neuvosto
HS 4.7.1999	Helsingin Sanomat	Ylensyöjä
HS 28.2.2007	Helsingin Sanomat	Lehtomäki ja Sasi varoittavat vastakkainasettelusta
HS 1.3.2007	Helsingin Sanomat	Aito ja oikea kaksikko Niinistö-Katainen sanailee TV-mainoksissa
HS 3.3.2007	Helsingin Sanomat	Punaisen maailma perustuu muiden lokaamiseen
HS 8.3.2007	Helsingin Sanomat	Kielteinen kampanja herättelee omia
HS 11.3.2007	Helsingin Sanomat	Seppo Riski: SAK mennyt liian pitkälle puoluepolitiikkaan
HS 17.3.2007	Helsingin Sanomat	SAK ja äärioikeisto jyräävät nettivideoissa
HS 17.12.2011	Helsingin Sanomat	Angstista syntyy kulttuurinen perussuomalainen
HS 3.10.2013	Helsingin Sanomat	Hirvisaaren vieras teki eduskunnassa natsitervehdyksen
HS 4.10.2013a	Helsingin Sanomat	Hirvisaaren vaihtoehdot ovat vähissä
HS 4.10.2013b	Helsingin Sanomat	Soini siivoaa puoluettaan hallituskelpoiseksi
HS 5.10.2013	Helsingin Sanomat	Perussuomalaiset erottivat James Hirvisaaren puolueesta
IS 27.11.1996	Ilta-Sanomat	Rouva Ahtisaari ei tunnista itseään Iltalypsy-ohjelmasta
IS 3.12.1999	Ilta-Sanomat	Ahtisaari yhä närkästynyt vaimonsa kohtelusta tv:ssä
IS 27.12.1999	Ilta-Sanomat	Ahtisaarten puolesta
IS 28.2.2007	Ilta-Sanomat	Tästä syttyi vaalisota
IS 2.3.2007	Ilta-Sanomat	Lenita kyykytti Heinäluomaa
IS 3.3.2007	Ilta-Sanomat	Romahduttiko SAK:n mainos SDP:n kannatuksen?
IS 5.3.2007	Ilta-Sanomat	Ruualle leikki oli sittenkin SAK:lle liikaa
IS 4.10.2013	Ilta-Sanomat	”Tämä on polun pää”
IS 7.10.2013	Ilta-Sanomat	Haukkui puoluejohdon – lähti ryhmästä itse
IS 14.10.2013	Ilta-Sanomat	Mitä yhteistä on Hirvisaarella ja Hautalalla?
IS 15.3.2019	Ilta-Sanomat	Ylen satiirisarja rienasi 25 vuotta sitten rajusti poliitikoita
KS 7.1.1996	Keskisuomalainen	Ahtisaari: Julkisen sanan neuvosto ei riitä
TS 29.6.1999	Turun Sanomat	Poliittista pilailua
SK 24.6.1999	Suomen Kuvalehti	Takuumies